DeFKaHaven, Research & Resource

Inhoud:

H1 Inleiding:
H2 – wat vooraf ging, EUROPAN 2012 e.a.
H3 - van Havenkwartier tot Stadskwartier, relatie Binnenstad
H4 – Omgevingsvisie, Assen nog mooier
H5 – Nieuwsbrieven gemeente Assen, PGGW en VIA DNA

H6 – DeFKa inspiratieblogs, Assen, Bremen, Kortrijk, Norg
H7 - Havenbronnen, onderzoeksverslag juli 2022
H8 – Toelichtingen kunstenaars en architecten
H9 – studenten van de universiteit Groningen, Karin Sipma, Reinout Velleman, Teddy Woudstra, komen op gesprek in juni 2022 en doen vergelijkbaar verslag van hun onderzoek naar mogelijkheden havenkwartier – een samenvatting

H10 - docenten van de Jade Hochschule uit Oldenburg komen op bezoek in juli 2022. Zij organiseren een workshop in oktober betreffende de transformatie van het Havenkwartier gericht op architectuur en energie. De TechHub is gastheer.

H11 – Evaluaties en verwachtingen
1. evaluatie 27 oktober
2. bijdrage Uta Gelbke, Professor Jade Hochschule
3. reflectie Bart van Leeuwen, Supervisor R.O.
4- Plan Graansilo Bierbrouwers
5- Plan Wooncollectief Woonstee Ass'n
6- Lezing Bart de Zwart op 24/11, broedplaatsen
7- bijdrage wethouder Cor Staal

H12 – hoe nu verder, algemene schets toekomstperspectief

*Bronnen, referenties, links, fotoverantwoording, colofon
**poëzie uit: Ballade van de zeeman Joris Breebaert, Johan Fabricius (1960)*

H1 - Inleiding:

DeFKa Research is in 2021begonnen met de voorbereiding van het Havenkwartierproject. Er werden een aantal kunstenaars en architecten benaderd en uitgenodigd om mee te denken over een kunstproject dat nieuwe ontwikkelingen in het Havenkwartier van Assen moest onderzoeken. DeFKa Research huurt sinds 2020 zelf een ruimte in dit Havengebied, waar zo'n 500 tot 600 nieuwe woningen gebouwd moeten gaan worden. Voor DeFKa Research is het dus niet vreemd om zich bezig te houden met een stedenbouwkundig vraagstuk in de eigen directe omgeving. Overigens niet voor het eerst, want DeFKa heeft al in 2007, toen via haar 'dochter', de stichting Architectuurpodium Assen Cercle Meudon, presentaties georganiseerd rond het Havenkwartier.

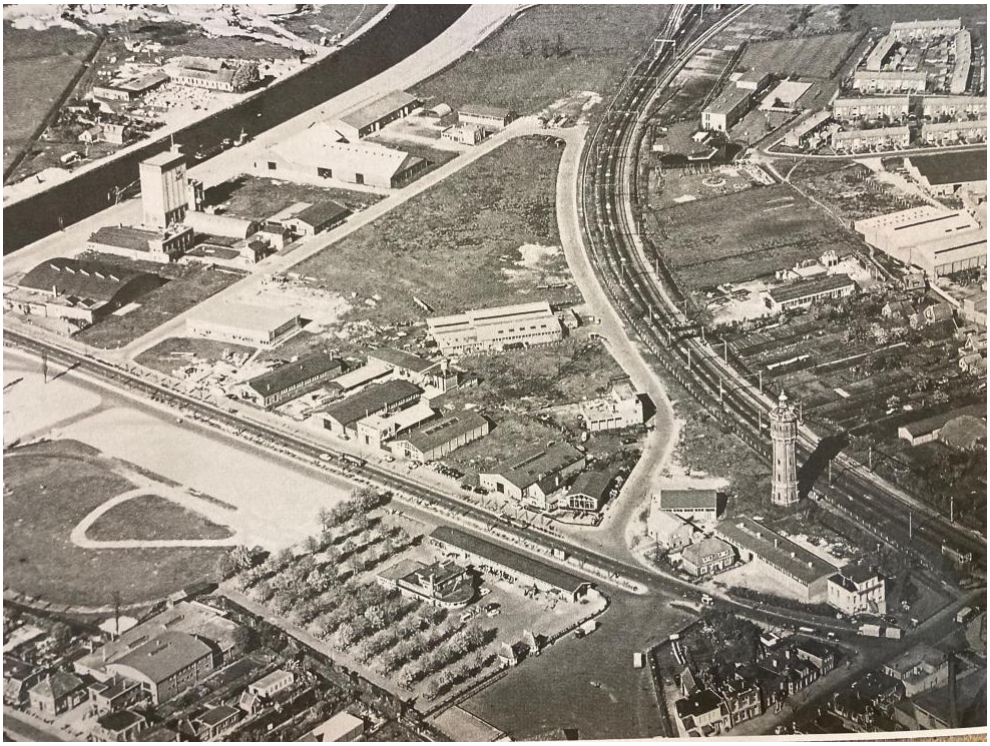
Aan het Havenkwartierproject nemen deel: Martina Dal Brollo, Gabrielle Kroese, Siska Peeks, Ingeborg Entrop, Koen van Uden van Nexlab en Walter Stoop en Wissam van 12WAT Architecten. Extra input werd vanaf juni 2022 geleverd door studenten kunstgeschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen, Karin Sipma, Reinout Velleman en Teddy Woudstra. In oktober 2022 werd opnieuw een flinke bijdrage geleverd door studenten Jade Hochschule uit Oldenburg onder leiding van Uta Gelbke, Anja Willmann en Andreas Oevermann.

DeFKa Research begeleidt dit project en draagt zelf ideeën aan die passen bij de jarenlang gekoesterde ambities als professionele onderzoeksinstelling. Met dien verstande dat het gehele project beschouwd moet worden als een onafhankelijk resultaat dat een participatorisch gescheiden traject heeft gevolgd van datgene wat valt onder gemeentelijke verantwoordelijkheid. In de verwachting dat dit resultaat ook bijdraagt aan verwerkelijking van onze voorstellen.

In de volgende hoofdstukken positioneren we eerst de historische ontwikkeling van het gebied met reeds ontwikkelde transformatie strategieën en politiek-bestuurlijke context van de afgelopen 25 jaar, geconcentreerd in de periode 2007-2022.
Daarna volgt de huidige urgentie en oplossingen die door kunstenaars, architecten en studenten worden aangedragen, begeleidt door reflecties van betrokken professionals. Als slotakkoord volgt een terugblik met oog voor nieuw perspectief. In de bijlagen is additionele informatie te vinden, zoals links en ander verwijsmateriaal.

H2 – wat vooraf ging:

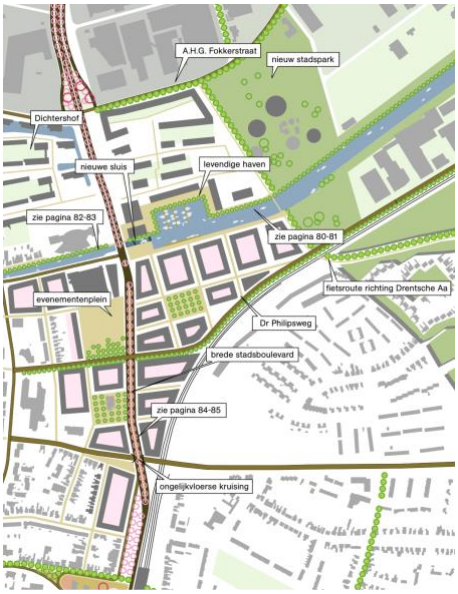
Het Havenkwartier heeft als symbolische locatie de Graansilo. In de jaren 1955-56 werd dit gebouw geplaatst naar het ontwerp van L.W.de Koning, bestaande uit een tweetal constructies, met in het linker gedeelte de opslag en in de rechtertoren de afvoer via een buisstelsel naar het Kanaal. Het informatiebord van het Drents Archief vermeldt als kenmerk ‘wederopbouwarchitectuur’ vallend in de categorie industrieel monument. Daarna volgde spoedig meerdere bebouwingen in dit gebied dat een industriële bestemming kreeg om “meer arbeidsplaatsen te creëren”. Het is in het zuiden omsloten door spoorrails, in het westen door de Industrieweg, in het noorden door het kanaal dat de aansluiting vormt naar het Willemskanaal. In het oosten langs de Philipsweg verlengd met meer recente, industriële, ondernemingen.

Plannen om dit ‘kwartier’ te herontwikkelen omvatten 15-25 jaar. Rond 2005 ging de gemeente Assen op zoek naar nieuwe mogelijkheden voor dit gebied, hierin soms mede gestimuleerd door de Provincie Drenthe.
Reeds in 2007 heeft DeFKa in samenwerking met ‘dochter’ Architectuurpodium Assen Cercle Meudon het Havenkwartier onderzoek van architect Wim Germain tentoongesteld, bestaande uit foamborden met schetsen en ontwerpen voor woningen en ontspanning. Een onderzoek dat geïnitieerd werd door de lokaal politieke partij PLOP. Uit het archief van architect Wim Germain hebben we een deel van zijn werk opnieuw meegenomen in de recente expositie van juli 2022. De belangrijkste kenmerken van zijn ontwerp zijn: “Het plan: een brug – een langzame verkeersroute van Assen Oost naar de overzijde van de haven - voor wonen op niveau in het Havenkwartier; (dit) wordt een levendige buurt als verlengstuk

van het centrum van Assen”. In de onderste bouwlaag op deze brug zijn bedrijfjes geprogrammeerd met daarboven appartementen en – opvallend – groene daken door bekleding met heesters en bomen. De oude silo krijgt een functie in de sfeer van de kunst en “op de kop van de haven waar het oude kanaal in de haven uitkomt, wordt een speciale toren gebouwd, de ‘Schreierstoren’.”

Florijnas vanaf 2009
Wat direct effect heeft gehad, althans op de onmiddellijke omgeving van het Havenkwartier, is de masterstudie van De Zwarte Hond uit 2009. Daarin wordt het Havenkwartier meegenomen in een breder opgezette Florijnas-programma die de bereikbaarheid van Assen moet verbeteren. Hiervoor heeft het Rijk zogenaamde RPS-gelden vrijgemaakt als een soort compensatie voor weer een andere Noord-Zuid spoorlijn die niet doorging. Ook weer te categoriseren als een industrieel bedoelde impuls voor de regio. In het plan staat op p.87 al een pracht van wenskaart die op onderdelen nog steeds actueel is. Het geschetste karakter van het Havenkwartier wordt gedefinieerd als ‘groene wijk’ en “is opgedeeld in een noordelijk deel met lagere dichtheid en veel groen en een zuidelijk deel met hoge dichtheid en een stedelijk karakter.” Daartussen dan een levendige haven. “Binnen deze ontwikkeling zo veel mogelijk gebruik makend van de principes van duurzaam bouwen en stedelijke ecologie, mogelijk met het toepassen van de cradle-to-cradle ontwerpmethode”. Ook wordt hier de vestiging genoemd “van broedplaatsen voor creatief en innovatief ondernemerschap”.

Effectief resultaat voortkomend uit de Florijnasplannen is samen te vatten in een reeks van bouwtechnische kunstwerken. Er komt een nieuw station, de weg voor het station wordt ondertunneld, het Veemarktterrein tegenover het Havenkwartier krijgt een flink woningbestand en is slechts gedeeltelijk nog beschikbaar voor evenementen. Kunstenaar Lambert Kamps krijgt de opdracht een tijdelijk kunstwerk te realiseren op de Havenkade. Een soort mobiel billboard dat vermeld dat dit gebied in transitie is. Het theatergezelschap Garage TDI krijgt een plek aan de Industrieweg in een leegstaand gemeentelijk pand. Op de Havenkade zelf worden af en toe concerten georganiseerd en wordt de gevel van de Graansilo een enkele keer gebruikt als beeldscherm. Misschien de belangrijkste innovatie is het plan de functie van het Kanaal te herformuleren als ‘De Blauwe As’, zodat de pleziervaart soepel vanuit het centrum naar het Havenkwartier geleid kan worden.

In het Havenkwartier zelf is geen sprake van nieuwbouw.

In 2012 werden op initiatief van Europan 12 architecten uitgenodigd om ontwerpen te maken voor speciaal daartoe aangedragen gebieden onder de titel The Adaptable City. Aan

deze internationale opgaaf deden 16 landen mee met 51 verschillende ‘sites’. Assen droeg het Havengebied voor. De winnaars waren Egbert de Warle en Marcus Kempers met hun voorstel ‘Buiding on the Present’. Hierin wordt er een compleet nieuw langgerekt gebouw in het kanaal gedacht dat de Havenkade frontaal opponeert waarop eveneens een strook woningen zijn geprogrammeerd met de mogelijkheid van parkeren ‘on the roof’. Het nieuwe gebouw omsluit door haar horizontaliteit de geschiktheid voor een kleine haven. De jury heeft wel kritiek: het plan zou nog beter geweest zijn als het nieuwe gebouw meer functies zou hebben en niet alleen wonen.

Het Architectuurpodium Assen CM bericht hierover als volgt. Onder meer op 7 maart 2013: “Aan Europan kunnen jonge (ruimtelijk) ontwerpers meedoen uit heel (geografisch) Europa. Europan stimuleert multidisciplinair samengestelde teams. De kennis en kunde van beroepsbeoefenaars uit verschillende ontwerpdisciplines kunnen worden gecombineerd: architectuur, stedenbouw, landschaps-architectuur, beeldende kunsten, civiele techniek, etc. Alle deelnemers, ongeacht hun discipline, mogen de leeftijd van veertig jaar nog niet hebben bereikt op de uiterste inleverdatum. Europan onderscheidt zich van andere ideeënprijsvragen doordat de deelnemende gemeenten en opdrachtgevers de intentie uitspreken om ook daadwerkelijk een opdracht te geven aan de eersteprijswinnaars. In Nederland zijn sinds de eerste prijsvraag in 1990 negen plannen gerealiseerd. De Kanaalzone in Leeuwarden en het Havenkwartier van Deventer maakten deel uit van de locaties tijdens de vorige editie, Europan 11.”

Op 13 december 2013 meldt het blog:” Niettemin is het plan van Kempers de Warle zeer realistisch en in zekere zin klassiek te noemen in de keuze voor een aaneengesloten uniform woongebied. Kijken we bijvoorbeeld naar een andere inzending die de shortlist wel heeft gehaald maar geen prijswinnaar, dan valt ook iets anders op. Het ontwerp van Christoph Wassmann, getiteld ‘Blossom Assen’, wordt omschreven als een krachtig concept, maar tevens ook minder indrukwekkend als architectuur:
“A powerful concept, insufficiently elaborated in a concrete plan. The site infill, a programme that puts the area on the map, is based on the existing structure. Careful

consideration has been given to the target group. The strategy facilitates flexibility and it provides an initial step on the road to further development. The jury is less impressed with the architecture, as far as this is represented in the entry." Wassmann's concept concentreert zich op het water in de kanaalzône en schetst hiermee een sierlijk totaalplan dat zowel uitpakt op het water als op de havenkades. Bovendien met veel aandacht voor groen, voor creatieve functies zoals de gemeente dat voor ogen heeft, voor nieuwe architectonische mogelijkheden ten gunste van culturele infrastructuur, voor wonen op het water. Hier spreek een visie uit met uitdagende dynamiek die bij de braafheid van het winnende ontwerp ontbreekt.
Dat deze visie niet direct toepasbaar is, maar wel uitnodigt tot inspiratie en ontwikkeling wordt wel erkend, maar niet door de jury gehonoreerd.
We zijn benieuwd wat de gemeente Assen met de inzendingen gaat doen. Uit elk plan is immers wel wat op te steken."

Dat blijkt eind 2012 als de wethouder Matthijse de 'Eindrapportage Haalbaarheidsonderzoek' presenteert waarin de Veemarktplannen gekoppeld worden aan een Havenkwartier 1e fase. In deze rapportage, opgesteld met medewerking van het Treanth Consortium, spreekt de gemeente "wat betreft het hele havengebied nadrukkelijk van een schetsopzet en beschouwd zichzelf in deze fase als aanjager van nieuwe ontwikkelingen waarbij zij zich onthoudt van verdere investeringen, maar juist 'zelfrealisatie' stimuleert. Het havenkwartier moet extra mogelijkheden bieden voor durf-initiatieven met veel ruimte voor eigen woonideeën. Wel neigt de gemeente ertoe tussentijdse, "creatieve", experimenten te ondersteunen naar het voorbeeld van het Ebbingekwartier in Groningen". In deze schets wordt in ieder geval indirect de mogelijkheid van een 'silo-eiland' geopperd die aan de EUROPAN12 voorstellen doet denken. "Op het uit te graven Silo-eiland moeten 120 woningen verrijzen, samen met culturele- en horecafuncties." Het onderzoek is tevens de aanleiding om de beoogde 'blauwe as' te realiseren middels een serie bruggen over het kanaal. Nog steeds met behulp van de RPSgelden kan de brug in het verlengde van de Industrieweg in opdracht (2014) worden gegeven aan ontwerper René van Zuuk en contractcombinatie Roelofs&J.C.Krans. De brug krijgt dankzij een publieke prijsvraag de naam 'De Blauwe Klap'.

Het lijkt erop dat eventuele vertragingen in het bouwproces binnenin het Havenkwartier vooral te wijten is aan het feit dat de gemeente zelf financiële ruimte moet creëren om voortgang te maken. Op 1 mei 2014 besluit het nieuwe College in het bestuursakkoord tussen PvdA, D66, Christenunie en PLOP, getiteld 'Mijn Assen' dat de ontwikkeling van het Havenkwartier kan wachten. Het College hoopt op initiatieven uit de markt en men concentreert zich op Kloosterveen omdat daar de grond reeds in bezit is van de gemeente Assen.

Maar dan. Een volgende ijkfase valt in 2017 wanneer de economische en infrastructurele situatie verandert: de bruggen over het Kanaal zijn klaar. RTVDrenthe's Margriet Benak rapporteert verschillende malen over aanstaande ontwikkelingen in het gebied. Bijvoorbeeld op 19 april 2017, wanneer wordt gemeld dat het College terugkomt op de visie uit 2012 en nu vooral denkt in "stoer industrieel wonen, werken en verblijven".

“Een impressie van wonen en werken in het Havenkwartier, zoals Assen dat in 2012 gepland had (afbeelding: gemeente Assen)”

En op 11 oktober 2017:
“Al jaren staan bedrijfspanden rond de Havenkade te verpauperen. Maar nu het Kanaal is heropend, zijn ondernemers volgens wethouder Albert Smit 'ineens heel gretig' om er iets te beginnen. De gemeente gaat alle plannen inventariseren en komt met een ontwikkelingsvisie.
"Er melden zich veel ondernemers bij ons met de vraag: wat kan er allemaal? Nou alles kan, wat mij betreft. Horeca, sport, vermaak, en woningbouw. Als het maar om realistische plannen gaat", zegt wethouder Albert Smit. Of de gemeente er geld bij legt en hoeveel, daar laat hij zich niet over uit. "We zien wel wat het eerst voorbij komt en wat haalbaar is."
Ooit had Assen grootse woningplannen voor het Havenkwartier, met honderden stadswoningen aan het water. Dat bleek al snel veel te hoog gegrepen, vooral omdat de woningmarkt inzakte, en het plan veel te duur bleek. Assen besloot te stoppen met actieve aankoop van bedrijfspanden rond de Havenkade, en wachtte op initiatieven vanuit de markt.”

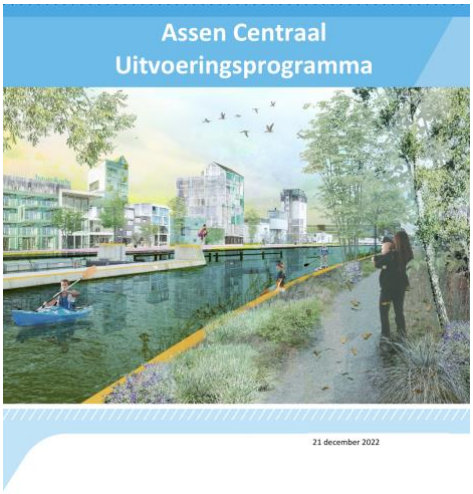
Welke initiatieven uit de markt zijn gekomen is niet helder. Wel duidelijk is dat woningbouwvereniging Actium en de projectontwikkelaar Credo voorlopig afzien van het Havenkwartier en zich toeleggen op de overkant. Ze laten het Veemarktterrein bebouwen naar ontwerpen van Mulleners+Mulleners met een opdracht voor “35 statige stadswoningen” langs de Industrieweg.
Voor het toekomstig Haventerrein ontstaan er alleen schetsmodellen voor nieuwbouw en herbestemming van La4Sale, DAAD Architecten, B+O Architecten en ook Credo komt met een idee voor “een horecapaviljoen op de kop van het Havenkanaal”. Een eerste concrete stap wordt gezet door bureau ZJA die een sluis ontwerpt “The Lock in the Docklands” waarop tevens een looppad dat beide havenoevers met elkaar verbindt. De uitvoerder is Van Hattum en Blankevoort Infra.

Dan is het wachten op 24 juni 2021 als er een nieuwe stedelijke visie verschijnt getiteld Assen Centraal waarin een actuele samenvatting aan te treffen is van omgevingsvisie, binnenstadsvisie en havenkwartier voor het komend decennium. Genoemde prioriteiten: 1)geurhinder en afdekken bassins RWZI, 2) verbinding den brug over het spoor, 3) transformatie bedrijventerrein naar gemengd woongebied. Autovrij, groen, stoer, gezond en

klimaatadaptief. 4) circa 500-650 woningen, sociale huur, betaalbare koopwoningen en duurdere segment.

H3 van Havenkwartier tot Stadskwartier

De Gemeente Assen stelt in april 2021 een Supervisor Ruimtelijke kwaliteit aan. Ongeveer tegelijkertijd wordt het buro Urhahn gevraagd zowel een binnenstedelijke visie op te stellen (Projectleider Urhahn: Jessica Tjon Atsoi
Jaar: 2020-2021) als een aparte visie op het havenkwartier (Projectleider Urhahn: Maarten Lankester Jaar: 2021 Start bouw: 2023). Die komt er onder de titel: “Ontspannen stedelijkheid in binnenstedelijk woonwerkgebied Havenkwartier Assen. Transformatie verouderd bedrijventerrein tot bijzonder woongebied dat de stad Assen met het groene buitengebied verbindt”. Hierin is sprake van een parklandschap en “de gevorderde stedeling”. Veel groen dus “met ruimte voor natuur rond de woning, betekent een ondergeschikte rol voor de auto”. Waar in de binnenstadsvisie sprake is van: “Voor de toekomstige ontwikkelingen in de binnenstad is dit Drents DNA (de oude kern van Assen) het leidende principe”, is dit voor het Havengebied: “een binnenstedelijk woonwerkgebied met een stoer randje”.
De Urhahn nota wordt vervolgens gedateerd juni 2021 en gepresenteerd in de Collegeversie als Assen Centraal. Echter in maart 2022 zijn er gemeenteraads-verkiezingen en in juni 2022 wordt een nieuw College geformeerd. In het College is ook de PvdAafsplitsing opgenomen die zich als partij ook Assen Centraal noemt. Vandaar dat de gemeentelijke projectgroep PGGW besluit in plaats van een aparte kijk op het Havenkwartier nu meteen meer integraal te gaan denken en hertiteld het ontwerp als Stadskwartier. Hierbij is van nu af aan de zogeheten Stadsboulevard oftewel de Industrieweg én de Binnenstad inbegrepen. Het is dan aan de Supervisor Ruimtelijke Kwaliteit om te beoordelen of de verbindingen tussen de verschillende stadsdelen optimaal functioneren.

Jaar	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
Binnenstad	projectgewijze ontwikkeling										uitloop									
Stadsboulevard					voorbereiding			projectgewijze ontwikkeling										uitloop		
Havenkwartier	voorbereiding				gefaseerde ontwikkeling											uitloop				

Op de site Assen.nl/stadskwartier-assen staat vermeld: “In Stadskwartier Assen worden de eerdere binnenstedelijke ambities uit de Omgevings-, Woon- en Binnenstadsvisie verder uitgewerkt. Deze visies zijn met de inbreng van bewoners, ondernemers en diverse instellingen in de stad opgesteld en vormen de bouwstenen voor Stadskwartier Assen. Met Stadskwartier Assen is op hoofdlijnen invulling gegeven aan de gemeentelijke visies.” Die visie omvat: “De belangrijkste opgave voor het Stadskwartier Assen is het realiseren van zo’n 1350 woningen. In de binnenstad bouwen we leegstaande winkels om tot woonhuizen. Het verouderde bedrijventerrein in het Havenkwartier vermaken tot een eigentijds woongebied. De brochure die in 2021 is gepubliceerd geeft een goed beeld van het plan dat toen nog bekend stond als Assen Centraal.”
Tevens wordt aangekondigd dat in het najaar van 2022 een nieuwsbrief zal verschijnen en op te halen via havenkwartier@assen.nl. Uit een nieuwe plattegrond blijkt reeds een overloop mogelijk van Havenkade naar Sluiskade. Het ‘Stadskwartier’ staat ook als gemeentelijk bouwproject sinds 4 mei 2022 in de aanbieding op de Groningse beurs: “U kunt ook meer te weten komen over de ontwikkeling van het Stadskwartier Assen. Dat is het gebied van het Havenkwartier, de Stadsboulevard en de Binnenstad. We zijn aanwezig in stand C9. We delen de stand met makelaars Oosting en Lamberink.

Wat betreft de Binnenstadsvisie initieert de binnenstadsvereniging VIA die nauw samenwerkt met de Gemeente Assen, in het voorjaar 2022, een onderzoek naar het DNA van Assen. Spandoeken rond het Koopmansplein maken met grote letters duidelijk dat hier het DNA te vinden is. Men komt tot de voorlopige vaststelling dat DNA vooral gaat over wonen en ontmoeten in het groen. Kernkwesties zijn het onderscheidend vermogen van de binnenstad, een compact centrum, inbreiding en ‘het wegnemen van barrières’ rond de binnenstadskring.

Op 15 juni 2022 verschijnt het bestuursakkoord van het nieuwe College onder de titel Dichtbij en Daadkrachtig, 2022-2026. Het College bestaat uit PLOP, Assen Centraal, VVD, SP en Christenunie. Opvallend is de positie van wethouder Albert Smit die in een vorige periode een actieve bevordering bepleitte van het Havenkwartier. Ook opvallend is het takenpakket van wethouder Cor Staal waarin Regiovisie en Stadskwartier prominent aanwezig zijn. Inhoudelijk is het weinig uitgesproken. Bijvoorbeeld op pagina 19: ”We zetten stevig in op de ontwikkeling van het Stadskwartier. We bouwen verder op de besluiten die de raad in de vorige periode genomen heeft. Net als op andere woonlocaties in de stad leggen we de lat hoog als het om de kwaliteit van de architectuur gaat. En betreffende de omgevingswet: ”Met de Omgevingswet wil de overheid regels voor ruimtelijke ontwikkeling simpeler maken en samenvoegen. Bij de invoering van de Omgevingswet betrekken we de raad actief. Met het uitgangspunt ‘ja, mits’ ondersteunen we initiatieven van inwoners en ondernemers zoveel mogelijk. Inspraak en adviesrecht vinden wij belangrijk. Betrokken inwoners krijgen een stem in de uitvoering.”
Over kunst en cultuur op pagina 15:” Gebouwen van de grotere culturele instellingen kunnen breder ingezet worden, net als leegstaande panden in de binnenstad. Bijvoorbeeld als flexibele werkplek of tijdelijk atelier. Kunstenaars bieden we een plek om zich verder te ontwikkelen”.

Op 23 augustus besluit het College de uitnodiging van Poznan te accepteren om deel te nemen aan het forum over stedelijke ontwikkeling. Sprekers zijn op 17 en 18 oktober 2022

onder andere delegaties uit Barcelona, Birmingham, Hannover en Brno. De wethouder zal een toelichting geven over het Stadskwartier.

Op 6 oktober vindt er nog een ‘Raadsactiviteit’ plaats waarin raadsleden worden bijgepraat over recente ontwikkelingen betreffende het ‘Stadskwartier’. Hedwig de Boer van de projectwerkgroep en Maarten Lankester herhalen op hoofdpunten het voorgestelde perspecrtief en ontwikkelingstraject. Dit brengt weinig nieuws afgezien misschien van de tunneloptie in plaats van spoorbrug richting Assen-Oost. Men herhaalt dat het kwalitatief gaat om een voorlopige status van schetsontwerp: “geen blauwdruk”, met weliswaar een aanzet tot een ‘spelregelkaart (concept)’. Organische ontwikkeling en ruimte om in te spelen op verandering worden expliciet aangevinkt. Want de, in de Raadsvergadering aangekondigde ,‘Structuurvisie’ is nog niet klaar.

Na deze presentatie wordt er een ambtelijke toelichting gegeven door Jitse de Boer over de omvorming van de bestemmingsplanprocedure naar een Omgevingsplan – een actualisatie van de nota “Assen nog mooier “ - als gemeentelijke invulling van te verwachten nieuwe Omgevingswet. In de andere zaal van het Gemeentehuis is een parallelle activiteit die Raadsleden informeert over Participatie, een wezenlijk onderdeel van de nieuwe Omgevingswet. Het betreft de doorontwikkeling en uitvoering van de visie op participatie oftewel de geldende participatienota ‘Samen maken we Assen sterk’.
De pptx adviseert om vooral ook goed te communiceren. Er komen participatiecoaches. En met nadruk wordt verwezen naar de consequenties voor interne medewerkers.

Op 27 oktober wordt de Raad geínformeerd over de programmabegroting 2023 en meerjarenprognose 2024-2026, die besluitvormend behandeld wordt op 7 november 2022. De paragraaf over kunst en cultuur vermeldt: “In 2023 gaan we beleid ontwikkelen voor broedplaatsen zoals ateliers en werkplaatsen. We willen in 2024 overgaan tot het realiseren van nieuwe broedplaatsen voor cultuur.

H4 omgevingsvisie

Entree: een nieuwe Omgevingswet. (2019-heden)
Deze wet waarin bovenstaande zaken opnieuw geïntegreerd zouden moeten worden is de afgelopen twee jaar steeds uit- en bijgesteld. Voorlopige streefdatum van ingang is 1 januari 2023. Niet alleen de integratie van beleidslijnen is opvallend maar ook de nadruk op participatie van belanghebbenden die een grote, grotere, rol zou moeten spelen. Deze wet gecombineerd met participatie en de huidige woningnood maakt dat het Havenkwartier hoog scoort in de aandacht van politieke partijen en nieuw aangetreden College- en Raadsleden.

Onderstaand commentaar is overgenomen van de site defkaresearch.com onder de kop /havenkwartier/:

“Ruimtelijke ordening wettelijk Omgeven
Raumplanung – Spatial planning – ökologische Vision – vision environnementale – Visión ambiental – environmental vision.
Vanaf 1 januari 2023 treedt eindelijk (weer) in werking de nieuwe wet op ruimtelijke ordening oftewel ‘Omgevingsvisie’, oftewel NOVI, Nationale Omgevingsvisie. Want dat is de nieuwigheid, het opnieuw landelijk coördineren van ruimtelijke projecten, huizenbouw, bestemmingsplannen, maar ook een lange termijnplanning van actueel ingrijpende kwesties als klimaat en energie, dus ook watervoorziening, zonnepanelenparken, infrastructurele ingrepen.

Nederland heeft dit anderhalve decennia laten versloffen, maar pikt nu de draad weer op. Mede vanwege de steeds hoger oplopende problematiek inzake woningbouw en klimaatonverschilligheid. De Omgevingsvisie vereist echter de nauwe samenwerking van Rijk, provincie en gemeente waar tot voor kort het door het Rijk afgeschoven werd op de decentrale overheden. Maar, heel interessant, nog meer participanten wil men aanspreken. Het is de bedoeling dat: “Samenwerken, participatie en integraal werken zijn belangrijke pijlers onder de nieuwe wet……Het gaat om vier bestuurslagen die gaan samenwerken als één overheid. Dit betekent over de muren van eigen taken kijken. Ook het eerder betrekken van experts, belanghebbenden en ervaringsdeskundigen. Dat kan succesvol op verschillende manieren.” En daarvoor zijn er dus websites, digitale kanalen en bijeenkomsten in het leven geroepen. Terecht waarschijnlijk aangezien ‘Participatie’ van met name de burger, evenals de oproep tot een “|Nieuwe manier van samenwerken”**,** ook al weer een tijdje meegaan. Omdat dit niet altijd vanzelfsprekend is voor iedereen hierbij meer informatie op https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/anders-werken/. In augustus zijn er spreekuren op de dinsdagen 16, 23 en 30 van de deze maand.”

“Voorheen het Asser Architectuurpodium cerclemeudon.nl heeft over de Omgevingsvisie reeds een aantal keren bericht, onder anderen op 28 juni 2017, op 22 april 2021 en op 25 februari 2022. Het is met name van belang in verband met de ontwikkeling van het Havenkwartier dat belanghebbenden zich goed op de hoogte stellen van hun mogelijkheden die ze rechtens kunnen onderzoeken. Kijk op https://www.assen.nl/omgevingswet-0 . Nog steeds geldt: ‘Samen maken we de stad’ en vooral niet vergeten de allesomgevende natuur erbij te betrekken. Zodat de grote lijnen toegepast kunnen worden op kleine schaal en dat

lokale voorbeeldprojecten op hun beurt de grote lijnen kunnen corrigeren en inspireren. Zodat stedenbouw en architectuur elkaar natuurinclusief aanvullen."

Assen nog mooier
Vooral interessant zijn de mediaberichten rond 22 april 2021 want volgens het Cercleblog: "Daar is ie dan. Per 25 maart 2021: De omgevingsvisie Assen 2040. Titel: Assen Nog Mooier. Op dinsdag 20 april digitaal als webinar besproken op uitzending.tv in het bijzijn van wethouders Karin Dekker, Bob Bergsma en Mirjam Pauwels in een videorol. Als publiek had men gekozen voor twee jongeren en een iets oudere ondernemer-restauranthouder. Deze werden meerdere malen door de wethouders in het gelijk gesteld. "Meer aandacht voor jeugd"...."we zijn in gesprek".

De drie hangijzers in de visie zijn:
-Groene stad van het Noorden, schone energie, landelijk, Drents DNA.
-Dynamische hoofdstad, zorg, cultuur, onderwijs, regiofunctie, zie binnenstadsvisie, evenementen, havenkwartier (woningen), samen met ondernemers, techhub, jeugd
-Verbonden stad, openbare ruimte vergroenen, bereikbaarheid onderling (nieuwe) stadsdelen en daaromheen de wijken.
Alle drie vurig samengevat in het motto: "ontspannen stedelijkheid". Uitgelegd als provinciaal hoofdstedelijk dorps. Met een bijzondere taak voor Supervisor en stedenbouwkundig ontwerper Bart van Leeuwen."
Helaas is de culturele paragraaf in deze mooie nota nogal aan de behoudende kant en beperkt zich tot het ophemelen van 'publiekstrekkers'.

In juli 2022 publiceert Libau Groningen die ook in Drenthe actief is een informatieve brochure getiteld "Ruimte voor Omgevingskwaliteit": "Het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit is de hoofddoelstelling van de Omgevingswet. Iedereen die ingrepen pleegt in de fysieke leefomgeving is verplicht bij te dragen aan dit doel. Maar wat is een goede omgevingskwaliteit eigenlijk? In deze brochure beantwoordt het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit die vraag, door hem vanuit verschillende invalshoeken te benaderen. Zo geven we gemeenten en waterschappen in de provincie Groningen een beter beeld van waar ze de komende tijd mee te maken krijgen." De bochure bevat verschillende interviews, onder andere met Bart de Zwart. 'We proberen kwaliteit via de kwantitatieve route te

sturen en te meten, terwijl het om z’n eigen beoordelingskaders vraagt.’ De illustraties zijn gemaakt door stripmaker Herman Roozen.
De omgevingsvisie schijnt overigens weer vertraagd te zijn. Ingangsdatum is tot op heden (november 2022) nog 1 januari 2023.

H5 – nieuwsbrief projectgroep PGGW en DNA

Eind juni 2022 verschijnt de eerste nieuwsbrief over het Havenkwartier. In deze brief wordt de structuurvisie aangekondigd die na de zomer wordt verwacht. Ook wordt een hele alinea besteed aan DeFKa Research en neemt men vriendelijk afstand van ons onafhankelijk onderzoek in deze wijk. Vanwege het bezoek van de studenten Jade Hochschule Architektur stellen we een aantal vragen aan de gemeentelijke projectgroep PGGW – projecten & gebiedsgericht werken - om de studenten op de hoogte te stellen van de actuele situatie waar ze eventueel rekening mee zouden kunnen houden. Bovendien nodigen we de projectgroep ook uit om bij de presentatie van het Jade onderzoek aanwezig te zijn die plaatsvindt in de TechHub , onze partner in deze, aan de Industrieweg, woensdag 5 oktober 2022.

De vragen en antwoorden op 25 sept 2022
“Hierbij ontvangt u de antwoorden op uw vragen.

1. Waar precies, aan welke kant van het Havengebied, zou nieuwbouw kunnen beginnen. De zuidkant werd ooit genoemd, maar ook de Havenkade ?
Antwoord: We zijn in overleg met diverse eigenaren over de concrete ontwikkeling van hun kavel. De ontwikkeling gaat fasegewijs, we kunnen op dit moment nog niet aangeven welke locaties het eerste worden ontwikkeld.

2. Welke panden/kavels zijn gemeentelijk bezit en kunnen ontwikkeld worden en welke niet; welke zijn van andere eigenaren of reeds bij projectontwikkelaars ?
Antwoord: De gemeente heeft diverse panden in het gebied langs de Havenkade, CJ Storkweg, Industrieweg en Dr. AF Philipsweg. De overige panden zijn in het bezit van andere eigenaren. Alle kavels en panden van de gemeente worden meegenomen in de ontwikkeling van het Havenkwartier. Voor de hoge en lage Silo kijken we ook naar een herbestemming van de gebouwen. U kunt voor de eigendommen de openbare registers raadplegen. Wij kunnen u daarover verder geen gedetailleerde informatie te verstrekken.

3. In hoeverre is de overkant, Hobokenstraat en WMD waterzuivering, erbij betrokken ?
Antwoord: We zijn in overleg met het RWZI over het afdekken van de bezinkingsbassins om eventuele geuroverlast te verminderen. De hoek van de Van Hobokenstraat en de Industrieweg aan de noordzijde van het Havenkanaal is onderdeel van de eerste fase van het Havenkwartier.

4. Zijn er specifieke plannen voor herbestemming van gebiedsbepalende zichtlocaties en gebouwen als graansilo ?
Antwoord: zoals u weet laten wij onderzoek doen naar de hoge en lage silo. Mogelijk dat hier nog andere gebouwen aan worden toegevoegd. Dat is op dit moment nog niet bekend.

5. gaat de structuurvisie uit van gelijktijdige ontwikkeling van infrastructuur en diverse nieuwbouw of wordt er per kavel gekeken (opeenvolgende fases afhankelijk van omstandigheden) ?
Antwoord: We gaan uit van een gefaseerde ontwikkeling op basis van kansen. Dit kan per kavel of een cluster van kavels zijn. We maken gebruik van de bestaande infrastructuur van

de CJ Storkweg en de Dr. AF Philipsweg, waarbij het profiel van deze wegen wel zal veranderen, passend bij de nieuwe wijk. Afhankelijk van de omvang van de kavel-ontwikkelingen wordt in meer of mindere mate voor-geïnvesteerd in de infrastructuur / openbare ruimte.

6. Heeft de gemeente ideeën over relocatie van bewoners-ondernemers ?
Antwoord: Hierover zijn we in overleg met de eigenaren. Hierover doen we verder geen mededelingen. Uiteraard doen wij ons best om iedereen die in Assen wil blijven wonen of werken een passende plek te bieden.

7. Er is sprake van placemaking, wat wordt daarmee bedoeld ?
Antwoord: We kijken of er op korte termijn al plek is voor (tijdelijke) invullingen van het Havenkwartier (in bijvoorbeeld de openbare ruimte of leegkomende gebouwen) waarmee we al wat bekendheid en trek naar de plek toe krijgen.

8. Waar komt eventueel de jongerenplek en een 'stadsstrand' ?
Antwoord: daar zijn nog geen concrete plannen voor.

9. Is er al een update van een tijdpad, wanneer start de aanpak van het gebied ?
Antwoord: We bereiden nu een gebiedsvisie voor. Het publieke gesprek daarover starten we nog dit jaar. Afhankelijk van de reacties verwachten we dat we deze gebiedsvisie rond de zomer van 2023 aan de Gemeenteraad ter vaststelling kunnen aanbieden. De individuele kavel-ontwikkelingen kunnen plaatsvinden op basis van een verdere uitwerking daarvan in een planologische regeling die ook direct bouwrecht geeft. We verwachten in 2025 en waar mogelijk in 2024 met de transformatie te kunnen starten.

10. Welke vorm van participatie heeft de gemeente en uw projectgroep op het oog ?
Antwoord: We maken gebruik van verschillende participatiemogelijkheden, op maat voor de situatie en doelgroep. We denken hierbij aan:
- Eén-op-één gesprekken met partijen die een groot belang hebben;
- Gesprekstafels of werksessies;
- Informatiebijeenkomsten;
- Online participatie via een platform.

Wij hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.
Met vriendelijke groet, Projectsecretaris
Team Projecten & Gebiedsgericht werken (PGGW)".

Eind september 2022 start de Rekenkamer Assen een onderzoek naar Participatie 'casus Omgevingsvisie' om te weten te komen of de gemeente hiertoe goed voorbereid is. Het bureau Necker van Naem – "Democratie maak je" – wordt ingeschakeld om de gesprekken te voeren.

Op zoek naar Drents DNA in Assen
NOHNIK Architecture and Landscapes bericht in mei 2022 op Linkedin:
"Binnenstadsorganisatie Vaart in Assen (ViA) heeft het initiatief genomen voor het maken van een verdere uitwerking van de Binnenstadsvisie Assen. Een combinatie van beeldend

kunstenaars en ruimtelijk ontwerpers (waaronder NOHNIK) zijn hiervoor samen aan de slag gegaan met het centrale thema uit de Binnenstadsvisie: 'Drents DNA'. In een viertal workshops onder leiding van Sjoerd Wagenaar en Esther Steenbergen hebben we gezamenlijk de betekenis van 'Drents DNA' ter discussie gesteld en onderzocht. Met als uitkomsten onder andere: activeer de achterterreinen in de binnenstad, onderzoek vergroening en de rol van de auto, kijk naar kansen voor het daklandschap, geef ruimte aan experiment en initiatief. Op 10 mei zijn de uitkomsten en ideeën gepresenteerd".

Bij navraag blijken de uitkomsten selectief gepresenteerd en volgt vermoedelijk nog een meer publieke omgang. Wat in ieder geval in dit onderzoek opvalt is de zucht naar een identiteit die uiteindelijk blijkt te liggen in het achterom kunnen lopen bij de buren en in de gemoedelijkheid van een plattelandsgemeenschap. Uiteraard komt de redelijk nostalgische term 'naoberschap' ook om de hoek kijken.
Voor de mogelijke logische overlappingen in dit onderzoek en het onderhavige zie het hoofdstuk over 'toekomstperspectief'.

Maar 'snachts
kon ik de zuigzoen van het water langs de kaden horen,
het kreunen van een ankertouw waaraan de vloed trekt,
een vlaag harmonica-muziek vermengd met stemmen
wanneer een kroegdeur open ging en dichtsloeg;
bij tussenpozen 't zware dreunen van een scheeps-sirene,
ver buitengaats reeds, als een laatste groet…
zo was ik nooit alleen, daar in het duister.
De geur van teer en olie, vis en zeewier,

van hout, van copra, hars en roestig ijzer,
van tropisch fruit, van wijn, tabak en koffie
drong door het open raam m’n kamer binnen,.
en tussen schoorstenen en havenloodsen heen
zag ik de lichtjes tintelen van Assen Stad

Johan Fabricius/GW

H6 – DeFKa inspiratieblogs: Bremen, Kortrijk, Norg

Havenkwartier Bremen – Speicher
In 2007 organiseerde DeFKa ism Architectuurpodium Assen een tentoonstelling getiteld City Extensions. We keken daarbij expliciet naar de randen van de stad, de half ontgonnen periferie. De daarbij betrokken kunstenaars waren Lomme, Sciarone, Kirschmann, Germain, Van Hout, Strijbos en Buro Dedo. Kirschmann toonde onder meer een aantal prints van foto's die hij nam rond zijn destijds atelier in de havenwijk van Bremen. Afgelopen week, eind oktober 2021, waren we weer in Bremen en maakten een videoimpressie van de huidige staat. Uiteraard is het Havenkwartier van Assen onvergelijkbaar, maar Bremen kan wel tot inspiratie dienen evenals kritische alertheid. Belangrijk aandachtspunt is in ieder geval de culturele aansluiting van binnenstad en havenomgeving. Vooral: Welke rol gaat kunst en cultuur rondom woningbouw spelen?

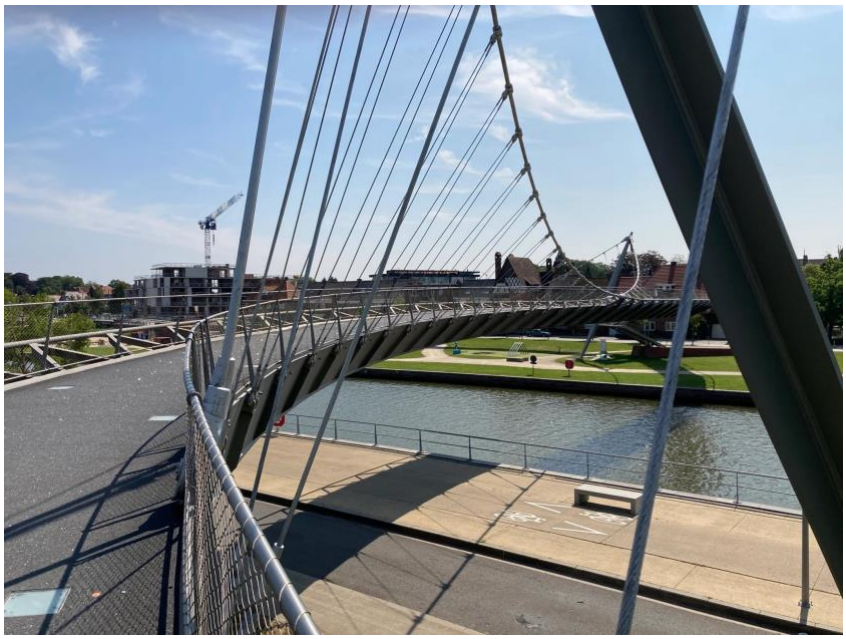

Ook niet onbelangrijk: hoe krijg je dat bij beleidsmakers op het bord; hoe krijg je nieuwe cultuur, nieuwe ideeën, uitgevoerd en met zorg vastgespijkerd? * Onderzoeksresultaten presenteren blijkt niet voldoende; zijn niet ambtelijk vanzelfsprekend. De subsidiegever wil effectmeeting, geagendeerd en gesignaleerd, in schriftelijke termen van het waarom hoe en "wat wil je bereiken". Ook hier verschijnt de problematiek van ambities versus haalbaarheid in de uitvoering. Hetgeen bij aanvang van het onderzoek geen dominante rol zou moeten spelen. Onderzoek is gebaat bij vrijheid van denken en experiment. Dat is een voorwaarde voor cultuurstimulering, voor participatie en stedelijk engagement.

* De Duitse term 'Speicher' en 'speichern' is verwand met het Nederlandse Spijker/Spieker oftewel opslagplaats/pakhuis. Een diepere betekenislaag kan de associatie oproepen met bewaartechnieken, met herinneren, met erfgoed en archiveren, de leidraad van het DeFKa Research Magazine.

Kunst – Open Havens
Twee beeldenroutes trokken deze zomer, 2021, flink (onze) aandacht. Manifestaties die kunnen dienen als voorbeeld, 'casus', bij het onderzoek naar een nieuwe, beeldende,

invulling van het Havenkwartier in Assen. De Paradise In Kortrijk BE en de Follies in Norg NL. Het grootste onderscheid tussen de twee is dat de eerste een relatie aangaat met de stad, de tweede vooral met het dorpse cultuurlandschap. In Kortrijk worden de kunstwerken onderdeel van de stedelijke architectuur. Ze nodigen als tijdelijke installaties uit tot reflectie betreffende het thema Paradise en het utopische denken. Introspectie is hier, ook in voorkomende interactieve situaties, zelfs de norm. In Norg is er meer contrast met de omliggende omgeving. Deze speelt mee in veel van de ontwerpen die regelmatig de bezoeker proberen te verleiden tot ‘een andere blik’ op de natuur. Op de menselijke interpretatie en positie daarbinnen. De thematische aanpak was namelijk vrij als de uitvoering maar in de geest van een folly, een ‘dwaas’ bouwwerk, bleef.

Gaat het in Kortrijk duidelijk om kunstwerken in de openbare ruimte, in Norg groeit de folly meer en meer in de richting van een voorlopige constructie met een beeldend perspectief. Als zodanig, als experimenteel object, verdwijnt het folly-aspect bij een aantal van deze werken. Daar waar sprake is van een humoristische invalshoek blijft dat behouden. Norg is uiterst charmant juist vanwege zijn ruimtelijke beperkingen en kleine schaal. Kortrijk biedt als stad meerdere dynamische invalshoeken. Paradise Kortrijk heeft overigens DeFKa Research ook twee souvenirs opgeleverd voor de collectie: de stenen van Ryan Gander.

* Norg, follyartnorg.nl, 1 t/m 29 augustus 2021; Kortrijk, paradisekortrijk.be, t/m 24 oktober 2021.

H7 - Havenbronnen, expositieverslag juli 2022 en toelichtingen

Tijdens het project dat verschillende interactieve openbare bijeenkomsten omvat, werd er, voor en door de deelnemers, een aantal aparte overleggen, studiemomenten, georganiseerd. Onder meer op 22 februari maakten we een excursie langs onze directe buren. Als voorbeeld hieronder een korte impressie:

Verslag 22 februari 2022

Om 14.00 uur gaan we bij de Graansilo, aan de Havenkade 6-8, op bezoek. We klimmen door het gebouw van beneden naar boven en worden door Tinus Lunenborg, de faciliteitenmanager van Ondernemersfabriek Drenthe, bijgelicht betreffende een mogelijke overgang van functionaliteit: van ondernemerswerkplaats naar vergader/adviescentrum. Ook de Silo blijkt in transitie. Het wordt gehuurd door provincie, gemeente Assen blijft eigenaar. Er zijn verschillende partijen met interesse, maar er zijn ook al heel wat eerdere plannen niet gerealiseerd, bijvoorbeeld van DAAD Architecten (2010/2017).

Om iets voor 15.00 uur naar EU Lights aan de Industrieweg 24, en worden rondgeleid door bedrijfseigenaar. “EU Lights is a family owned lighting company specializing in residential

lighting. We have been in business for over 17 years, exporting European based lighting products to over 26 countries worldwide". Deze markant 'witte loods' aan de kop van de Havenkade heeft een boogstructuur met een rechthoekige verlenging. Heel veel ruimte, nu opslag lampen & garnituur. Vastgoedeigenaar Triest vroeg oorspronkelijk naar verluid 2,5 mil. voor het gebouw. DeFKa heeft een aantal jaar geleden de Gemeente reeds gewezen op de mogelijkheid van aankoop ten bate van een culturele herbestemming.

Om 15.15 naar TechHub, Industrieweg 1, en worden bijgepraat door Jan de Morrée, Programmaleider TechHub Assen. Hij legt uit hoe de TechHub zich concentreert op technologie en innovatieve toepassingen bijvoorbeeld in de zorg. Aan de hand van praktijkvoorbeeld de UVC-Air Steriliser, expliciteert hij de relatie tussen opleiding, de vraagopdracht, technisch onderzoek, het resultaat en bedrijfsmatige toepassing. TechHub is een samenstelling van mbo en hbo onderwijs zoals vormgegeven door Cicero en Hanzehogeschool en is een initiatief van Ondernemend Assen, gemeente Assen, Drenthe College, Hanzehogeschool Groningen en Provincie Drenthe.

Terug naar DeFKa. Eerst thee dan korte introducties op individuele projectconcepten door de deelnemers. Martina Dal Brollo bespreekt haar plan voor een interactieve mobile cinema, 'restdata' en de rol van waterwegen in het gebied. Ingeborg Entrop gaat op onderzoek naar huidige en mogelijke geluidservaringen waarin eveneens een rol voor het kanaal. Gabrielle Kroese concentreert zich op haar beleving van het Havenkwartier en vertaalt dat in kleur en fotografisch beeld middels een abstract 'vlaggen-alfabet'. Wissam werkt samen met Walter Stoop van 12WAT Architecten en Koen van Uden van Nexlab aan experimentele woonwerkconcepten binnen een gebiedsvisie met als voorlopige showcase het

Waterleidinggebied in Amsterdam. Deze samenwerking heeft een pluriform karakter waarbij maquettes instructief kunnen zijn. Koen van Uden concentreert zich daarnaast op de omgeving van de Graansilo.
Gert Wijlage en Adrie Krijgsman zullen namens DeFKa zich toeleggen op het idee van een cultureel kenniscentrum in combinatie met kunstactiviteiten en ateliers. Siska Peeks is onverwachts verhinderd en Gert licht kort haar voorstel toe omtrent, onder meer, mobiliteit en vergroening van de Stadsboulevard.
Jan de Morrée ziet diverse mogelijkheden voor samenwerking met studenten TechHub alsmede voor presentatie van onderzoek en publieke debat.
Stadssupervisor Ruimtelijke Kwaliteit Bart van Leeuwen vindt de verschillende uitgangspunten een fraaie mix van beeldende invalshoeken en wil graag deelnemen aan de komende meetups. Deze zullen 1x per maand plaatsvinden.
De presentatieruimte van DeFKa Research aan de Storkweg is beschikbaar voor deelnemers om tussentijdse onderzoeksresultaten en werkprocessen te laten zien.

24 maart 2022

Een publieke bijeenkomst in de TechHub Assen aan de Industrieweg. Deze werd zeer goed bezocht door vele belangstellenden. Daarnaast zijn er doorlopend met verschillende betrokken partijen gesprekken gevoerd. De stichting Boei heeft op uitnodiging van de gemeente Assen opnieuw onderzoek gedaan naar de monumentale status en de herbestemmingsmogelijkheid van de silo’s net als DBF in 2017 tijdens het wethouderschap van Albert Smit. Hier werkte onder meer DAAD Architecten aan mee.

Meer informatie over gemeentelijke plannen zijn te vinden in digitale publicaties zoals de recente binnenstadsvisie van Assen en de woonvisie van Assen die aangevuld zou worden met een specifieke Havengebiedvisie. Gebiedsvisies samen met structuurvisies vervangen de huidige bestemmingsplanprocedures in verband met de nieuwe Omgevingswet. Betrokken adviesbureaus, tot nu toe, zijn naast Boei en DAAD Architecten onder meer La Salle, Urhahn, en Pau.

H8 - Toelichtingen Kunstenaars en Architecten

DeFKa Research, kunst en kenniscentrum, in het groen
Voorstel en tekening voor een transdisciplinair kennisinformatie instituut op de Havenkade nr. 2, nu EU Lights. Het bevat ateliers en presentatieruimten alsmede horeca/hotelfaciliteit. De omgeving biedt veel groen, met name richting centrum Havenkwartier alwaar beelden- en follytuin. Een vaarboot – Groningerexpeditie - ligt aangemeerd op Havenkade 1, langs snelfietspad.

Samengevat: Tot de voornemens behoren het vestigen van een transdisciplinair Museum voor Hedendaagse en Zintuiglijke Kunst, een ecologisch beeldentuin waarin afgedankte kunstwerken van de gemeente Assen kunnen worden herplaatst, een Universitycollege en PhDpostmasteropleiding voor esthetisch onderzoek met atelierwerkplaatsen. Het monumentaal en institutioneel vormgeven aan een Leerstoel in Transversale Esthetica fungeert als 'Baken aan de horizon'.*

Tevens ruimte voor drijvende tiny-houses. Voor de groenvoorzieningen inclusief ruïnes en follys bevelen we aan nader studie te maken van de werken van oud-Assenaar, Tuinkunstenaar en docent Landbouwhogeschool Wageningen Hendrik François Hartogh Heijs van Zouteveen. Zijn roepnaam was Henny. Zijn ouders Hermanus Hartogh Heijs van Zouteveen (Delft, 13 februari 1841 – Assen, 1 juni 1891) en Maria Elisabeth van der Veen bouwden en woonden in Huize Oakland aan de Beilerstraat 41 te Assen.

Opmerking: In het bestuursakkoord van het nieuwe College – juni 2022 - is sprake van de inzet van jongeren op korte termijn, voorafgaand aan de nieuwbouw en revitalisering van de wijk: "Van het Havenkwartier maken we een bruisende plek, al voordat de woningbouw voor

het Stadskwartier begint, bijvoorbeeld met een stadsstrand. Initiatieven voor en van onze jongeren, cultuur en horeca krijgen hier de kans zich ook op korte termijn verder te ontwikkelen." En "We maken een apart fonds voor jongereninitiatieven en jongerenbeleid van 1 miljoen euro."
Dit lijkt op een vorm van wat ook wel 'gentrificering' wordt genoemd, een stedelijke sfeer initiëren met tijdelijke projecten zoals voorheen vaak door kunstenaars werd gedaan. DeFKa heeft er bij voorgaande colleges meerdere malen op aangedrongen atelierbeleid te formuleren. Ook in ons recente voorstel staat het creëren van atelier- en innovatieve presentatiefaciliteiten prominent vermeld, maar dan wel als permanente vestiging annex laboratorium in het Havenkwartier en niet alleen als tijdelijke, goedkope, invuloefening (van slooppanden).

Over wonen in Assen het volgende: "Uitgangspunt bij al onze wooninitiatieven is dat verschillende generaties en doelgroepen samenkomen. We kiezen bewust voor een mix van jongeren én ouderen en (sociale) huur- én koopwoningen in onze wijken." Verderop in het akkoord staat nog in algemene zin: "Net als op andere woonlocaties in de stad leggen we de lat hoog als het om de kwaliteit van de architectuur gaat."

In dit verband is het nuttig te wijzen, gezien de woningnood, op de overal gevoelde urgentie van een hernieuwd overheidswoonbeleid naast financieringsalternatieven. Onlangs gaven een groep bank- en economiedeskundigen een voorzet hiertoe met een viertal samenhangende adviezen zoals bijvoorbeeld een 'planbatenheffing'. Deze zou er voor zorgen dat: "Dat is een belasting op de waardestijging van de grond, als de bestemming verandert. De opbrengst is voor de gemeenten, die daarmee maatschappelijke doelen – zoals meer sociale woningbouw – kunnen financieren" (Vakblad voor Economen, esb.nu, 15-06-22).

H9 – Havenkwartier & Graansilo, een kunsthistorisch onderzoek en aanbevelingen

De studenten van de Rijksuniversiteit Groningen, Karin Sipma, Reinout Velleman, Teddy Woudstra, komen op gesprek in juni 2022 en doen verslag van hun kunsthistorisch onderzoek naar mogelijkheden havenkwartier. In dit hoofdstuk vatten we het rapport samen. Titel van het rapport zie de kop van dit hoofdstuk.

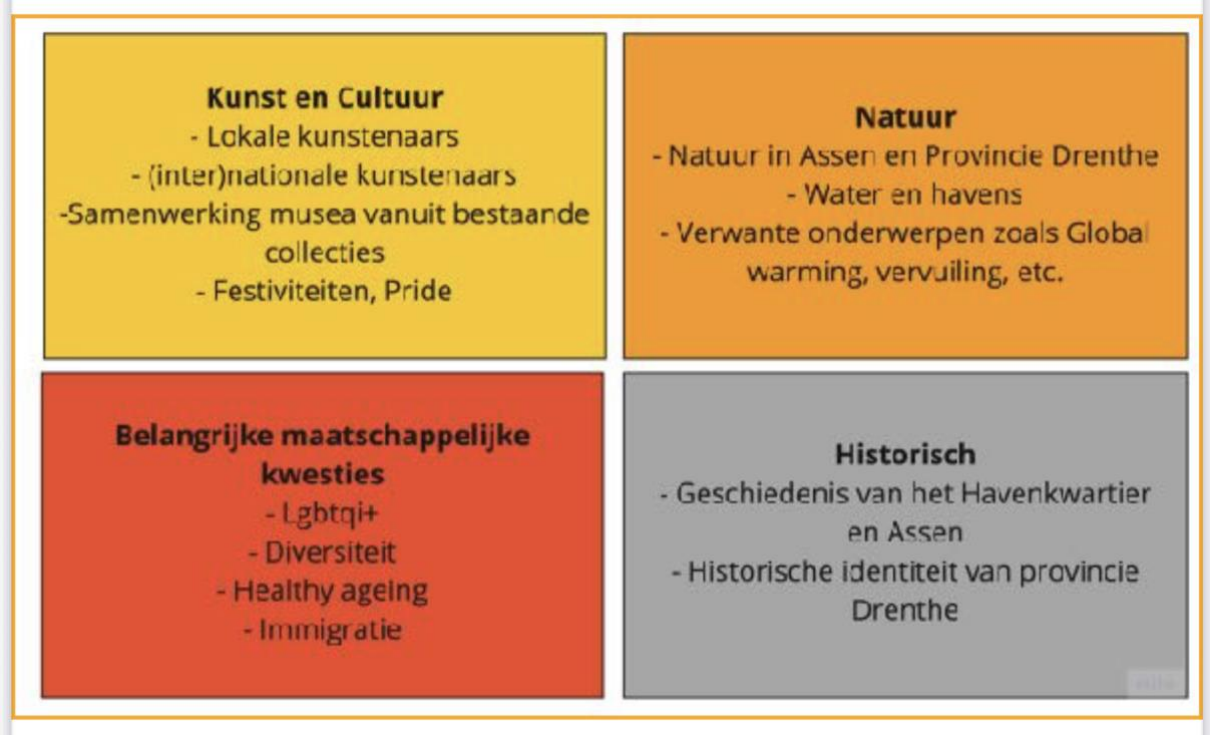
Onderstaand vatten we hun onderzoek samen in dezelfde volgorde als het onderzoek met ruim gebruik van citaten. Achtereenvolgens bestaat het verslag uit: Introductie en opzet, Biografie, Analyse van het gebied, de Graansilo, Stakeholdersmap, Vergelijkbare projecten, Aanbevelingen en Bibliografie. Het verslag telt 33 pagina's inclusief fotomateriaal.

-Onderzoek , introductie en opzet:
We zullen vanuit een breed en kunsthistorisch perspectief kijken naar elementen die bij kunnen dragen aan de aantrekkelijkheid van het Havenkwartier. In dit onderzoek zal er gekeken worden naar elementen en architectuur die iets kunnen toevoegen aan de historische signatuur van Assen. Daarnaast focust ons onderzoek zich op de bijdrage die kunst kan leveren aan het Havenkwartier en op welke manier dit, in figuurlijke zin, ingemetseld kan worden in de nieuw te realiseren wijk."
-Biografie
Het moeizame ontstaan van de industrialisering van het gebied in de jaren na 1945. De komst van Agrifirm en de Graansilo rond 1953 en leegstand na 2010.
-Gebiedsanalyse
Gebied is onaantrekkelijk en "entree is slecht aangegeven en moeilijk te bereiken via de Industrieweg" ondanks dat het "zo dichtbij het centrum ligt (6)
-Graansilo
Goed zichtbaar, maar oogt gesloten, hoe dit te veranderen vanwege authenticiteit en erfgoed. Intieme uitstraling naast de andere buur graanloods en binnentuin achterom, is pluspunt evenals de nabijheid van de sluis.
-Stakeholders (vier)
Provincie, Ondernemersfabriek en "toekomstige bewoners", gemeente Assen supervisor en pggw, defka en kunstenaars, architecten, makelaars. Bespreking van belang en invloed. Wie scoort meest ? De gemeente, ook vanwege woningbouw: citaat p.10: "De gemeente kiest er niet voor om woningen te bouwen en daarmee uit te breiden naar het Drentse landschap, maar ze kiest voor inbreiding: het gebruiken en verbeteren van het bestaande stedelijke weefsel, zoals het transformeren van het industriële Havenkwartier naar een dynamisch woon- en werkgebied. Assen Centraal wordt gekarakteriseerd door het idee van 'ontspannen stedelijkheid', waarbij de focus ligt op de fysieke en mentale gezondheid van de bewoners en een positief ondernemersklimaat. Hieronder vallen drie uitgangspunten: een groene stad van het Noorden; een dynamische stad; een verbonden stad."
Maar in dezelfde belangengroep van 'stakeholders' wordt Bureau Pau geplaatst: "Bureau PAU (Project Advies Uitvoering) is de projectleiding van de transformatie van het Havenkwartier Assen. Het bureau heeft de leiding over het project, daarom heeft het grote invloed op en interesse in het Havenkwartier. De projectleiding staat rechtsboven in de stakeholders map. In opdracht van de overheid brengt Bureau PAU concepten op tafel met betrekking tot architectuur en ruimtelijke ordening. Het bureau adviseert over ontwikkelingsvraagstukken en voert deze ook uit. Samen met Urhahn en Rho adviseurs heeft Bureau PAU een plan gemaakt voor de ontwikkeling van de binnenstad van Assen, waaronder het Havenkwartier. "
Dit plan staar bekend als Transformatie Havenkwartier Assen en komt overeen met de gemeentelijke nota Assen Centraal uit juni 2021. Zie hiervoor ook: A) het Urhahn scenario, juni 2021: https://www.urhahn.com/binnenstedelijk-woonwerkgebied-havenkwartier-assen/
B) Transformatie Havenkwartier Assen." PAU, Plan Advies Uitvoering. Bezocht 4 juni 2022. https://www.pau.nl/work/ transformatie-havenkwartier-assen/.

-Concentratie op kunst en graansilo met van daaruit de aanbevelingen vergelijking met Suikerunie, Bremerhaven en gashouder Oberhausen.

De Suikerunie Groningen heeft al sinds 2010 een bepaalde gunstige ontwikkeling doorgemaakt met alternatieve bedrijvigheid dat als voorbeeld kan dienen. Met dien verstande dat het Asser Havenkwartier een veel kleiner gebied betreft. Überseestadt Bremen is ook veel en veel groter maar is goed voorbeeld alwaar “werk, wonen en vrije tijd” goed gecombineerd is en de overloop richting de binnenstad uitstekend.
De Gasometer Oberhausen dient voornamelijk als cultureel inspiratiebron voor de Graansilo: “Vanuit een architectonisch oogpunt, hebben beide gebouwen gelijkende uitdagingen en mogelijkheden. Zo is er de afwezigheid van natuurlijk licht en de aanwezigheid van een relatief groot oppervlakte door blinde muren. Deze blinde muren worden in de Gasometer ingezet ten behoeve van de kunstwerken en het projecteren van media. Ditzelfde zou zeer zeker ook mogelijk zijn bij de Graansilo in Assen.

-Aanbevelingen
“ten behoeve van de ‘aantrekkelijkheid’ van het Havenkwartier en hoe kunst en cultuur daar een rol in kunnen spelen. Daarin hebben wij dan ook niet alleen gekeken naar de mogelijkheden van het gebied zelf, maar ook hoe kunst en cultuur verbindingen tot stand kunnen brengen tussen Assen en de rest van Nederland.
⊙Verbindingsroute: De gemeente kan bijvoorbeeld overwegen om een fietstunnel aan te leggen die onder de Industrieweg doorgaat en is verbonden aan veelgebruikte fietspaden in het centrum.
⊙ Industrieel karakter
Met de vergelijking van Bremen Überseestadt bevelen wij aan om een kleine boulevard en een kleine haven of aanlegsteiger mee te nemen in de ontwikkelingen van het Havenkwartier
⊙ Snelle culturele start
Gezien het succes van de aanpak van het Suikerunie terrein in Groningen bevelen wij aan om al vroeg te beginnen met het organiseren van culturele evenementen aan de havenkade.
⊙ Graansilo als Object van Reflectie en Projectie
Naar aanleiding van de vergelijking met de Gasometer in Oberhausen: door de Graansilo te gebruiken als object voor reflectie, in letterlijke en figuurlijke zin, wordt de Assense/Drentse identiteit zichtbaar voor een ieder die het gebied passeert. Inhoudelijk valt te denken aan onderwerpen die geprojecteerd kunnen worden op de voorgevel van de Graansilo”. Zoals over kunst en cultuur maar ook over maatschappelijke kwesties, zie onderstaande figuur:

Culturele herwaardering
Zoals in het vorige punt al aangegeven werd, behoeft het vroegtijdig starten met culturele activiteiten onze aanbeveling. In dit kader zou ook gestart kunnen worden met het projecteren van de plannen voor herinrichting in de vorm van foto- en film simulaties. Door vanuit de kunst de samenwerking te zoeken met locale kunstenaars, wordt de plaatselijke culturele identiteit versterkt, wat zijn weerslag kan hebben op de culturele herwaardering van het Havenkwartier binnen Assen zelf en de mentale afstand tot het gebied.

Verbinding met het Culturele Noorden
Door samenwerkingsverbanden te zoeken binnen de Nederlandse musea, bestaat er de mogelijkheid om het culturele noorden te verbinden met de rest van Nederland. Door het projecteren van bestaande collecties en werken of door samen te werken met zowel regionale curatoren als curatoren daarbuiten, wordt diversiteit en actualiteit gestimuleerd en culturele verbindingen gelegd buiten Assen en de provincie Drenthe."

Reactie DeFKa Research Red.:
Ons inziens ontbreekt in het onderzoek een duidelijke analyse van de eigenaars problematiek in het kader van 'toekomstige bewoners'. Pandeigenaren zijn direct belanghebbenden en zonder hun medewerking is nieuwbouw-transformatie alleen gedeeltelijk uitvoerbaar, laat staan binnen een zelfde (tijds- en financiële) limiet als locaties waar de gemeente eigenaar van is.

Daarnaast hebben we grote waardering voor de uitgebreide aandacht die het culturele aspect krijgt. Bijvoorbeeld de project- en projectiegewijze inzet van lokale kunstenaars naast internationale en museale relaties. Het kritisch aansluiten bij het denken over identiteit en de nadruk op reflectie heeft eveneens onze grote instemming.

Concreet is de suggestie van een fietstunnel als intermediair van Groningen en Drentsche Aa naar centrum een interessante toevoeging aan de infrastructuur rond de Industrieweg. De havenkade herinrichten alsmede het idee van een snelle start met evenementen staat ook al bij de gemeente op de rol als ‘placemaking’.

H10 - Presentatie Workshop Architektur Jade Hochschule Oldenburg

Afgelopen juli maakten we kennis met Uta Gelbke, Anja Willmann en Andreas Oevermann, docenten aan de Jade Hochschule uit Oldenburg. Zij waren zeer geïnteresseerd in het DeFKa onderzoek van het Havenkwartier dat inmiddels herbenoemd is tot Stadskwartier. Op 3,4 en 5 oktober werd er voor studenten van de Hochschule een driedaagse workshop georganiseerd in Assen. De opdracht was kortgezegd een analyse te maken van het havengebied en de mogelijkheden van nieuwbouw. De speciale interesse lag op het gebied van ruimtelijk, architectonisch, ontwerp in relatie tot duurzaam energieverbruik, herbestemming en diversiteit in woningen. De resultaten werden woensdagmiddag 5 oktober gepresenteerd in de TechHub aan de Industrieweg. De TechHub was naast DeFKa de locatie gastheer in dit bezoek.
De presentatie verraste door de veelzijdigheid en intensiteit van de voorstellen die door de 23 studenten werden toegelicht. Er ontstonden heldere betogen met veel discussie door de overige aanwezigen die waren uitgenodigd.

Zes voorstellen werden becommentarieerd aan de hand van tekeningen en eenvoudige maquettes. De belangrijkste thema's die de plannen structuur gaven waren 1)de aanwezigheid van water in relatie tot energievoorziening, 2)infrastructuur en groenvoorziening: een centrale 'volkstuin', 3)het kanaal en recreatie: de mogelijkheid van een swimming pool, 4)diversiteit in architectuur en herbestemming: woonaanbod wordt gemengd, 5) gescheiden woon- en werkomgeving: restaurants aan de overkant NZ, wonen

aan grachten, 5b)ambachtelijkheid in bestaande gebouwen aan de randen: bijvoorbeeld bikerepairshop, atelierwinkels voor bewoners, jong en oud.
Bij iedereen was sprake van een algemene mix van water, groen, bebouwde omgeving op grotere schaal. Men bekeek het kwartier als geheel met een strategische indeling van functies rekening houdend met mobiliteit en werksfeer. Ruimte werd geconcipieerd voor toekomstverwachtingen rond lokale autonomie op het terrein van energie, duurzaamheid, voedsel en klimaatadaptie.

De eindvoorstellen van de studenten worden meegewogen voor hun bachelor Architektur en begin februari 2023 in Oldenburg besproken.
Onze dank gaat uit naar Jan de Morée en Bernard Ekker van de TechHub Assen en Hanze Hogeschool voor hun ruimhartige medewerking bij deze workshop

H11 - Evaluaties en verwachtingen

Evaluatie 27/10, Uta, Bart en Bart e.a.

Hierbij nodigen wij jullie uit voor de eindevaluatie van ons Havenkwartierproject op donderdag 27 oktober om 16 uur (tot 18 uur) aan de Storkweg 2C in Assen.
We willen die middag gebruiken om de ervaringen tot nu toe van het afgelopen jaar met jullie door te nemen en te vergelijken. Bijvoorbeeld ook in relatie tot de verwachtingen die gewekt zijn door DeFKa Research of door de Gemeente Assen.
Samen met onze overige documentatie nemen we deze ervaringen mee in ons eindverslag dat we in december willen presenteren.

H12– toekomst, door de achterruit

Het is goed mogelijk te constateren dat in de vorige eeuw de urgentie ontbrak om van het zogeheten Havenkwartier een volwassen woonomgeving te maken. Zelfs als toekomstig industriegebied voortkomend uit de wederopbouwgedachte van na de 2e wereldoorlog: na 1945, is het gebied onderontwikkeld. Het werd een verzameling van klein- en middelgrote ondernemingen dat aangroeide met loodsen voor autogarages, opslag en zorggerelateerde locaties. Eind jaren 1990 maakten Peter Verboom en Martin van der Kooij, actief binnen het initiatief Erven Eppo, ironische fotocollages uitgebracht als 'ansichtkaart', waarin de Graansilo omringt werd door skyscrapers zoals die in New York en Shanghai te vinden zijn.

Zoals beschreven in H2 kwam er in 2007 een enkele politieke opleving in het transformatiedebat opgevolgd door de ontwerpwedstrijd Europan12 dat, helaas tegen de verwachting in, geen enkele uitvoering kreeg. Een volgende stap werd niettemin gezet in 2017 waarbij weer andere architectenbureau's werden betrokken. Ook dat liep op niets uit. Het enige vernieuwende was dat de Provincie Drenthe de begane grond van de Graansilo huurde van de gemeente Assen om aldaar een Ondernemersfabiek te vestigen voor aankomende start-ups, zoals in die periode op heel veel plekken werden opgericht. Zie bijvoorbeeld Emmen, het Rensepark, en Hoogeveen, maar vrijwel in heel Nederland. Een soort industriële 'wederopbouw' om economische impulsen aan te moedigen vaak ook gestimuleerd door snelle digitale ontwikkelingen.
Tot in 2021 het kwartje viel. Er werd geconstateerd dat het opheffen van het VROM, ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, in 2010 tot een verrommeling van landschap en openbare ruimte had geleid. Oorzaak: decentralisatie van

taken naar provincie, voor landschapsbeheer, en gemeenten die moeten zorgen voor woningbouw en bedrijventerreinen. Daarnaast het alsmaar toenemen van het tekort aan woningen (geen doorstroom, mensen wonen vaker alleen) en de groei van het aantal emigranten en vluchtelingen. Bovendien bleek het uit elkaar trekken van huisvesting, ruimte en milieu, zeer vertragend te werken voor snelle oplossingen in zake klimatologisch beheer op gemeentelijk, nationaal en internationaal niveau.

Inmiddels, vanaf ongeveer 2019, werd er al wel op nationaal niveau in zeer diverse disciplines nagedacht over een nieuwe Omgevingswet waarin zoveel mogelijk ruimtelijke deelaspecten verzameld zouden kunnen worden inclusief de cultureel-historische zorg. Zoals bekent werd de invulling en uitvoering van deze nieuwe wet vertraagd vanwege de complexe samenhang van overheidsverantwoordelijkheden tussen Rijk, provincie en Gemeenten.

Op 24 juni 2021 verschijnt er in Assen de stedelijke visie Assen Centraal waarin de urgentie van een Haven 'makeover' naast compacte renovatie van de Binnenstad prioriteert. Het grootste gedeelte is gebaseerd op de studie van buro Urhahn:
"Binnenstadsvisie Assen, Klaar voor na de crisis, projectdata 2020-2021. Een visie voor een compacte, complete binnenstad. In de door Urhahn samen met de gemeente Assen opgestelde toekomstvisie worden harde keuzes gemaakt maar ook perspectief geboden aan ondernemers en vastgoedeigenaren in de binnenstad." Niet veel later gevolgd door een tweede toekomstvisie van hetzelfde bureau betreffende het Havenkwartier: "Ontspannen stedelijkheid in binnenstedelijk woonwerkgebied Havenkwartier Assen. Transformatie verouderd bedrijventerrein tot bijzonder woongebied dat de stad Assen met het groene buitengebied verbindt".

In 2022 scheiden enkele Pvda-leden zich af van hun oorspronkelijke partij en richten en nieuwe op, genaamd Assen Centraal. Het gemeentelijk projectteam PGGW onder leiding van bureau Pau en Urhahn besluiten de oorspronkelijke visie ter herbenoemen als Stadskwartier waarin nu het Havenkwartier in naam samengevoegd wordt met de Industrieweg 'Boulevard' en Binnenstad. De uitwerking, structuurvisie plus uitvoering, van de visie wordt opgetild naar 2023. Maar volgens het tijdpadschema gaat men alvast beginnen met het groene snelfietspad, het oplossen van de eventuele stankoverlast Waterzuivering en een brug over of tunnel onder het spoor richting zuidoost en Drentsche Aa.

Lokale Perspectieven
DeFKa Research richt in 2005 de stichting Cercle Meudon met als aansprekende titel Architectuurpodium Assen CM. Het verslag van de eerste bijeenkomst op 19 mei van dat jaar meldt: "Eerste officieel informele dispuut gisteravond van de Cercle Meudon in Assen. Concreet discussiepunt dit keer bijvoorbeeld was de relatie Assen-Groningen als Stedelijk Netwerk binnen een Regiovisie, respectievelijk de Nota Ruimte van de Rijksoverheid. Welke gevolgen heeft dat op cultureel gebied. Welke scenario's zijn denkbaar." Ook ging het over de vrijheid van de architect de kunstenaar "ten opzichte van politiek-bestuurlijke beslissingen".
Na een vijftal verhuizingen binnen Assen, wordt de nieuwe locatie van de stichting DeFKa een gemeentelijk leegstaand pand aan de C.T.Storkweg dat commercieel verhuurd wordt. Mede gezien de ogenschijnlijk perifere context van deze huidige bestemming neemt DeFKa

Research de eigen omgeving tot direct onderwerp in plaats van een intensief expositiebeleid. Uitgangspunt van dit nieuwe onderzoek is de verwachte overgang van huidige perifere intrige naar een cultureel zeer aantrekkelijk leefomgeving waarbij innovatie, woongenot en diversiteit accenten krijgen. De inventieve attitude van kunstenaars in samenhang met onderwijs, onderzoek en kleinschalige bedrijvigheid speelt hierbij een hoofdrol. Concreet ligt er nu het voorstel voor een CultuurHub waarin discipline-overstijgende activiteiten worden georganiseerd in samenwerking met hogeschool en universiteit. De ideeën van met DeFKa samenwerkende architecten en studenten zijn daar een uitstekende aanvulling op. Er wordt intensief studie gemaakt naar de mogelijkheden van de Graansilo (Koen van Uden, Karin Sipma cs) en naar de aansluiting van havenkwartier met Assen Oost over het spoor (12wat, Jade studenten). Het meest concrete en misschien ook het meest identificeerbare kleinschalige concept komt van de Jade studenten die onder meer een 'bike-repairshop' situeren aan de Havenkade. Een concept dat prachtig past bij de op-de-fiets-do-it-yourself energievoorziening annex videoshow van Martina Dal Brollo. Uiteraard gevolgd door horecafaciliteiten. Van een iets abstractere niveau zijn de soundscapes van Ingeborg Entrop en de vlaggen van Gabrielle Kroese die echter vrijwel direct uitvoerbaar zijn en het Havengevoel fysiek vormgeven.

Ter overweging een nadere bepaling van de wens het Havenkwartier te ontsluiten en te verbinden met de rest van Assen en Drenthe in de besliste overtuiging dat Groen de kleur moet zijn die het Havenkwartier in het heden plaatst. De overweging is om zowel het spoor als de Industrieweg (concept Siska Peeks) te herstructureren/overkappen met een groenstrook, een wandel-boom-sculptuurpark, die het imago van Assen als 'Stad in het groen' bevestigd en de relatie met de Drentsche Aa meer gewicht geeft. Er zou zobezien zelfs een groene lint kunnen ontstaan die het Amelterhout via de singels verbindt met Gouverneurstuin en Asserbos.

Hoe serieus, hoe groot achten we de kans op realisering van de uitkomsten van ons onderzoek. Wat blijft ongetwijfeld fictie, wat moet via participatiewegen geïmplementeerd kunnen worden. Of is dit de zoveelste poging; alleen maar een 'inventarisatie van ideeën'? Drie zaken die hierbij van nut zijn. Dat zijn in ieder geval de evaluatie van 27 oktober 2022 en de vragenlijst die DeFKa aan een aantal kunstenaars heeft rondgestuurd. Uit de antwoorden op de vragenlijst bleek dat in ieder geval van de zijde van de kunstenaars belangstelling bestaat om hun netwerk te verstevigen door middel van een centrale instelling die atelierfaciliteiten biedt gekoppeld aan een breed samenwerkingsprogramma met onderzoeksprojecten, lezingen en transdisciplinaire presentaties. Gezien het percentage lokale kunstenaars is de belangstelling nog beperkt. Uitbreiding van interesse moet gezien worden in de samenwerking met onderwijsinstituten maar vooral ook in het kader van een regiovisie waarbij de belangstelling van Groningse kunstenaars beslist niet onderschat moet worden. De ervaring heeft uitgewezen dat kunstenaars uit Assen en omgeving in Groningen werken en dat andersom eveneens de gangbare praktijk is die zich tevens uitstrekt tot huisvesting van allerlei studenten – Hanze, RUG – in het algemeen. Assen fungeert als overloop- opvanggebied en dat is in relatie tot een havenideologie niet iets om te negeren.

Uit de evaluatie bleek dat de voortgang van de gemeentelijke transformatie nogal wat scepsis met zich meebracht. Enerzijds door generieke problemen in de bouwsector en de actuele combinatie van klimatologische, energieke en financiële dilemma's. Anderzijds door

al of niet opzettelijke besluiteloosheid van gemeentewegen: zie de historische ontwikkeling. Hoewel dit voor de infrastructurele uitvoer van de Rijksgesubsidieerde Florijnas niet opgaat en ook niet wat betreft de nieuwbouw van DNK of nieuwbouwprojecten Triade en Cité. Wel wordt een integrale helicopter beleidsvisie gemist.
Vooral betreffende de inzet ten bate van een cultuurgeoriënteerde aanpak brengt het twijfels teweeg. Het vermoeden bestaat dat men zich vooral zal gaan richten op de specifieke functies wonen, fietsen en iets met water, bijvoorbeeld een horecavoorziening. Een overall aanpak lijkt immers ondoenlijk vanwege de verschillende eigendomspatronen waardoor een beperkte, kavelleske, bestemmingsformule de voorkeur heeft.

Als derde punt is het interessant om na te gaan hoe inspirerend kan de relatie zijn tussen de onderdelen van het Stadskwartier: Haven, Boulevard als verbinding en Binnenstad en hoe concreet motiverend. Immers de gemeente heeft niet voor niets een Binnenstadsorganisatie opgericht – Vaart in Assen/VIA – die verondersteld wordt beleid te initieren. VIA heeft daar recent een nieuwe poging toe ondernemen door kunstenaars en ontwerpers te betrekken bij de vraag naar ‘wat is het Drentse DNA’. Dit zogenaamde DNA werd vanaf voorjaar 2022 als ideologische motor achter binnenstedelijke veranderingen geadverteert. Hetgeen leidt tot weer nieuwe vragen omtrent de comptabiliteit met de overige Stadskwartieren waar vooral ontspannen stedelijkheid en de ontwikkelde stedeling centraal zouden staan. Uit een vergelijking met de uitkomsten van dit DNAonderzoek en het oorspronkelijke masterplan uit 2009 komen veel overeenkomsten naar voren. Veel groen ook, maar in de huidige schets een extra accent op zelfvoorziening. Niet alleen qua energie maar ook qua voedsel. Mogelijk dat op dit punt dit Binnenstadsscenario en Havenopties elkaar kunnen versterken.

Enige kritieke factoren voor de langere termijn.
De voorgenomen ‘slow mobility’ in de wijk kan zorgen voor nieuwe attitudes. Het eigen vervoer per auto is zeer geliefd en bij parkeren op afstand zullen mensen – en politici – zich ongemakkelijk voelen. Iets van snel openbaar vervoer kan dit misschien verhelpen of wat boodschappen betreft een lokale bezorgdienst. Bij toename van fietsverkeer ontstaat eveneens een parkeerprobleem die een groen charmante oplossing vereist: een fietsbos.

Dan is er nog een algemene opmerking die geldt voor de openbare ruimte in zijn kwaliteit van gedeelde publieke openbaarheid. De eveneens toegenomen behoefte om 'buiten' te verblijven, mede gestimuleerd door modernere invloeden van terrasbezoek en marketing van 'verbinding' zorgt tevens voor meer publieke expressie. Hetgeen niet altijd door iedereen geappreciëerd hoeft te worden. De ervaring leert, zoals in de binnenstad, dat zogenaamde zit- en hangplekken ontstaan in positieve en negatieve zin. Op 17 april 2004 koos Jos van der Lans daarvoor de term 'huiskamerisering'. Gepubliceerd in Vrij Nederland vertelde hij over een luid telefoongesprek dat hij moest aanhoren. De huiskamerisering is ook tot Assen doorgedrongen en zelfs tot in het Drents Museum. Het adequaat combineren van verschillende achtergronden en doelgroepen binnen een bepaalde omgeving verdient vooral een vriendelijke benadering.

Daarom zal bestuurlijk Assen zich binnenkort zich zeer serieus met deze materie moeten bezighouden omdat er een bouwopdracht ligt en een lange termijnvisie onontkoombaar. DeFKa Research zal daarom dit onderzoeksverslag met enige nadruk bij College en Raadsleden aanbevelen.

Bronnen, verwijzingen, archief

Archief - Architectuurpodium Assen Cercle Meudon
-Veel informatie is verzameld door Architectuurpodium Assen die op de site cerclemeudon.nl regelmatig heeft gepubliceerd over architectuur en stedenbouw, met name Havenkwartier en Omgevingsvisie. Bijvoorbeeld op 28 juni 2017 maakt het melding van een aankomende Omgevingswet 2019, ter tafel gebracht tijdens de Boekmanlezing in Pakhuis de Zwijger. Op 29 oktober 2018 schrijft dit Cercleblog onder de titel Havenkade Dossier over een 'Circulair Bouwevenement Drenthe' dat plaatsvindt op de Havenkade en Industrieweg.

In dat verband wordt verwezen naar eerdere “plannen van onder meer Erven Eppo, Wim Germain, Frank Aikema, DAAD, Europan en Provinciale of Gemeentelijke onderzoekburo’s”. Met dit laatste wordt zeer waarschijnlijk gedoeld op de interviews, in 2016, gehouden door vertegenwoordigers van het bedrijf Lentezaken die – in opdracht van de Provincie Drenthe - herbestemming van de loodsen van de Graansilo betroffen. Lentezaken is in 2018 opgegaan in Buro B&G, nu geheten BBENG en geleid door Eelco Bakker tevens projectleider OndernemersFabriek Drenthe.

Archief RTV Drenthe, links
7 november 2012
https://www.rtvdrenthe.nl › nieuws › 68515 › assen-stemt-in-met-plan-havenkwartier
Assen stemt in met plan Havenkwartier - RTV Drenthe
De eerste bouwfase van het Havenkwartier wordt uitgevoerd in samenwerking met woningcorporatie Actium en ontwikkelaar Credo. Dat plan wordt morgen gepresenteerd.

2 mei 2014
Nieuw college zet bedrijventerrein Assen-Zuid en Havenkwartier 'op lager pitje'
De ontwikkeling van het nieuwe bedrijventerrein Assen-Zuid en van woonwijk het Havenkwartier aan de Havenkade komen in Assen op een lager pitje. Dat is afgesproken in het bestuursakkoord door PvdA, D66, ChristenUnie en stadspartij PLOP.

19 april 2017
https://www.rtvdrenthe.nl › nieuws › 120922 › assen-gaat-weer-aan-de-slag-met-havenkwartier
Assen gaat weer aan de slag met Havenkwartier - RTV Drenthe
ASSEN - Assen gaat de ontwikkeling van het Havenkwartier aan de rand van het centrum nieuw leven inblazen. Er is volgens het college van B en W weer meer vraag naar de locatie als vestigingsplaats...

11 oktober 2017
https://www.rtvdrenthe.nl › nieuws › 126749 › havenkwartier-in-assen-ineens-erg-in-trek-bij-ondernemers
Havenkwartier in Assen ineens erg in trek bij ondernemers
De Havenkade met de oude graansilo's (Rechten: Margriet Benak / RTV Drenthe) ASSEN - Een drijvend horecapaviljoen, een klimhal in de hoogste graansilo, penthouses op het dak.

5 september 2019
https://www.rtvdrenthe.nl › nieuws › 151524 › asser-havenkwartier-oplossing-voor-woningnood-groningen
Asser Havenkwartier oplossing voor woningnood Groningen ... - RTV Drenthe
De Havenkade in Assen wordt woongebied, mogelijk voor Groningers (Rechten: RTV Drenthe / Margriet Benak) Kan het Havenkwartier in Assen, met minimaal vijfhonderd huizen, de woningnood in de stad...

24 juni 2021
https://www.rtvdrenthe.nl › nieuws › 13780973 › assen-wil-rijksgeld-voor-1300-huizen-in-binnenstad-en-havenkwartier
Assen wil rijksgeld voor 1300 huizen in binnenstad en Havenkwartier
24 jun. 2021Assen wil aan de slag met woningbouw in het Havenkwartier en wil daarvoor geld ophalen bij het Rijk © RTV Drenthe/Margriet Benak Assen gaat de boer op met Assen Centraal.

18 februari 2022
https://www.rtvdrenthe.nl › nieuws › 14436953 › raad-steekt-1-miljoen-in-ontwikkeling-assen-centraal
Raad steekt 1 miljoen in ontwikkeling 'Assen Centraal'
Assen gaat verder aan de slag met woningbouw in het Havenkwartier. Assen kan aan de slag met het binnenstedelijke ontwikkelingsplan Assen Centraal.

7 oktober 2022
https://www.rtvdrenthe.nl › nieuws › 15018419 › assen-wil-in-2025-eerste-huizen-bouwen-in-havenkwartier
Assen wil in 2025 eerste huizen bouwen in Havenkwartier
Raad Assen steekt 1 miljoen in Stadskwartier met 1350 woningen Assen krijgt miljoenen van Rijk voor bouw van bijna 900 huizen Assen wil rijksgeld voor 1300 huizen in binnenstad en Havenkwartier.

Archief Gemeente Assen – 17 mei 2022

Uitbreiding maatschappelijke opvang Havenkade met 5 tijdelijke woonunits
17 mei 2022
PERSBERICHT
De gemeente Assen is van plan na de zomer de maatschappelijke opvang aan de Havenkade uit te breiden met 5 tijdelijke woonunits. Deze units zijn bedoeld voor dak- en thuislozen en worden op deze locatie geplaatst omdat ze zijn verbonden aan de nacht- en dagopvang en aan de dagbesteding aan de Havenkade. De units staan er voor een periode van 4 jaar (september 2022-september 2026) met mogelijkheid tot verlenging van 1 jaar. Het betreft woonunits voor dak- en thuislozen voor wie de stap naar zelfstandig of begeleid wonen te groot is. Deze mensen leven op straat en slapen nu in de nachtopvang.
“Alle inwoners zijn onderdeel van de samenleving, ook de kwetsbare inwoners die afhankelijk zijn van de Maatschappelijke Opvang. Iedere persoon zonder dak boven het hoofd is er één te veel. Elk mens heeft recht op huisvesting, een goede levensstandaard, toegang tot zorg en volwaardige participatie” zegt wethouder Harmke Vlieg. “Met deze tijdelijke woonunits is er voor alle doelgroepen van de maatschappelijke opvang een voorziening; naast de bestaande nacht- en dagopvang, dagbesteding en de wintertent, straks ook tijdelijke woningen voor dak- en thuislozen.” De woonunits komen aan de C.T. Storkweg 15-17, de ingang voor de bewoners is aan de Havenkade. Dit terrein ligt direct achter de nacht- en dagopvang aan de Havenkade. Dit is belangrijk omdat de begeleiding en toezicht vanuit deze locatie plaatsvindt.

Begeleiding en toezicht
Het Leger des Heils en WerkPro verzorgen de begeleiding van en het toezicht op deze bewoners. Het Leger des Heils sluit per bewoner een huurcontract af. In dit contract is (het accepteren van) begeleiding door de dag- en nachtopvang als voorwaarde opgenomen. Voor toezicht en preventie komen er camera's op het terrein. Het Leger des Heils en WerkPro maken samenwerkingsafspraken met de politie en de gemeente over toezicht en handhaving.
Omgeving
Het terrein waarop de tijdelijke woonunits komen is eigendom van de gemeente. Het bestaande gebouw is verhuurd geweest, maar wordt in opdracht van de gemeente gesloopt. De sloop van de bovenbouw van het pand is inmiddels begonnen. Het terrein wordt door de gemeente straks verhuurd aan woningcorporatie Actium. Die vraagt binnenkort de benodigde omgevingsvergunning aan voor het plaatsen van de tijdelijke woonunits.
De omwonenden van de Havenkade/C.T.Storkweg zijn inmiddels via een brief geïnformeerd en uitgenodigd voor een informatieavond later deze week.
Op 13 oktober 2022 werden de woonunits geïnstalleerd aan der Storkweg.

VIA, Vaart in Assen
Verslag op 07/22: 'Op zoek naar het DNA van Assen' in 'Stadswerk', Visievorming en Beleidsontwikkeling, door Maarten Ton op Binnenstadassen.nl. Met dank aan Kjeld Vosjan. Dit DNA-project is gesubsidieerd door de gemeente Assen (30.000) en Fonds Creatieve Industrie (30.000).

Archief/website Urhahn
-Bijlage Urhahn Binnenstadsvisie Assen: Klaar voor na de crisis, projectdata 2020-2021.
Een visie voor een compacte, complete binnenstad. In de door Urhahn samen met de gemeente Assen opgestelde toekomstvisie worden harde keuzes gemaakt maar ook perspectief geboden aan ondernemers en vastgoedeigenaren in de binnenstad.
Sterker uit de crisis: internetwinkelen en corona maken meeste winkels misbaar
De laatste binnenstadsvisie voor Assen is nog maar kort geleden (2017) opgesteld. Nu al blijkt deze visie achterhaald. Mede door de Coronacrisis heeft het online winkelen een vlucht genomen die niet te stoppen lijkt. De toename in winkelleegstand heeft merkbaar effect op de binnenstad. Er heerst veel onzekerheid over de toekomst. In een intensief en vooral online participatietraject is met de vele stakeholders en belanghebbenden in de binnenstad gesproken voor draagvlak voor de uitgezette koers.
In de ontstane Binnenstadsvisie anticiperen we op wat komen gaat en bieden we eenieder die betrokken is een realistisch perspectief. Dat doet soms pijn en vraagt om harde ingrepen, maar in plaats van lijdzaam toezien kunnen we nu bouwen aan een compactere, completere binnenstad. Waarin niet het winkelaanbod maar de binnenstad zelf de bestemming is. Het centrum is straks voor alle doelgroepen interessanter en relevanter.

Krimpen op de juiste plek volgens Drents DNA
Ook in de toekomst moet de binnenstad van Assen het kloppende hart van Drenthe zijn. Daarvoor concentreren we ons (ondanks de hoeveelheid grote winkels ten noorden van het centrum) op de oude kern van Assen, waar de identiteit van de binnenstad zichtbaar en voelbaar is. In dit gebied rondom de Brink, ruimtelijk omsloten door de oude singelgrachtstructuur en uitmondend in de Vaart, ervaart men het Drents DNA. Op de hier

aanwezige kwaliteiten bouwen we voort in heel de binnenstad: groen, historisch, goede openbare ruimte, goede gebouwen, een prettige schaal in een fijnmazige structuur. Voor de toekomstige ontwikkelingen in de binnenstad is dit Drents DNA het leidende principe.

Binnenstadstransformatie volgens Urhahn: centrum als bestemming

De binnenstad als bestemming voor andere activiteiten dan winkelen, dat vormt de kern van iedere binnenstadstransformatie blijkt uit vele visies voor binnensteden waaraan Urhahn werkte. Horeca, de maakindustrie, werken (in kantoren of op flexplekken), onderwijs, cultuur, zorg en sport zijn bestemmingen voor stadsbewoners en bezoekers van alle leeftijden. Het dwaalmilieu van kleine straatjes is prettig om doelloos door heen te wandelen. Het plein, het terras of lokale café is de plek voor ontmoeting. Het investeringsmilieu voor ondernemers en eigenaren wordt in dit compactere gebied vergroot, en tegelijkertijd in de schil eromheen ook het woon-, leef- en werkklimaat.
Verblijfskwaliteit en woonkwaliteit voor bewoners in alle doelgroepen
Wonen is de basis van de binnenstad na corona. Wonen zorgt voor lokaal eigenaarschap en reuring in de vroege ochtend en avond. Daarvoor is het nodig meer te bieden dan kleine appartementen voor starters bovenop de supermarkt of bij het station. Door woonkwaliteit te bieden ontstaat een stabiele groep bewoners. Een groot balkon, een collectief binnenhof, een autovrije woonstraat of een park vlakbij zijn essentieel. Zo'n overzichtelijke groep bewoners waarin je je buren kent maakt sociale cohesie. Een voordeur aan de straat waar je een praatje maakt of een collectieve ruimte dragen daaraan bij.

Ook in Assen zien we veel kansen met wonen als basis. Laad en los/parkeerhoven worden getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken waar rustig gewoond kan worden; de vele parkeerplaatsen in publiek garages die voorheen nodig waren voor een groot winkelend publiek worden nu ingezet voor bewoners van de binnenstad. De herinrichting van het Koopmansplein vormt het vliegwiel om met een goede openbare ruimte de verblijfskwaliteit te vergroten en te vergroenen, zoals ook Ede, Apeldoorn en Emmen hun plein recent hebben heringericht.

-Bijlage Urhahn Havenkwartier

Projectleider Maarten Lankester, 2021
Het Havenkwartier voegt iets toe wat Assen nog niet heeft. Het wordt een binnenstedelijk woonwerkgebied met een stoer randje. Een echt nieuw en onderscheidend woonmilieu met regionale aantrekkingskracht. Wonen in het parklandschap met ruimte voor natuur rond de woning, betekent een ondergeschikte rol voor de auto.

Wonen nieuwe stijl voor iedereen in binnenstedelijk woonwerkgebied Havenkwartier Assen
Wonen in het Havenkwartier is wonen voor stedelijk georiënteerde mensen. Compacte stadswoningen en hoogwaardige appartementen zijn er aan het water en midden in de blokken. Voor de 'gevorderde stedeling' is het mogelijk om zelf, of samen met een groep, een woning te bouwen. Gebouwtypen worden hier gemengd, net als de verschillende doelgroepen. De kleinschalige structuur van groene hofjes leent zich bij uitstek voor wonen met begeleiding of woongroepen. Variatie in verschillende inkomensgroepen wordt zowel

voor het Havenkwartier als de Binnenstad nagestreefd. Beide gebieden worden letterlijk en figuurlijk voor iedereen toegankelijk.
Naast het wonen blijft het Havenkwartier een gebied waar ook gewerkt wordt. Oude karakteristieke panden zoals de monumentale graansilo blijven een markant onderdeel van het gebied.

Groen als onderlegger voor ontspannen stedelijkheid
Klimaatadaptief bouwen betekent in de stenige omgeving van het Havenkwartier het tegengaan van hittestress en wateroverlast. Door wateropvang op groene daken wordt de wateropvang binnen de blokken opgelost. Maar vooral door in de openbare ruimte groen met wateropvang op te nemen. Met groen als onderlegger van de woningbouwontwikkelingen, geven we een eigentijdse interpretatie aan het begrip 'ontspannen stedelijkheid'. Ook ontstaan er kansen voor de natuur in het hart van de stad. Natuurinclusief bouwen, zoals groene gevels, ligt in het verlengde hiervan.

Groene parkkade
De Havenkade wordt getransformeerd naar een groene stoere parkkade. Dat is een toevoeging aan het diverse palet van binnenstedelijke parken, tuinen en groene pleinen, kenmerkend voor de Assense binnenstad.

Missende schakel in het stedelijk systeem
Met het binnenstedelijk woningbouwplan voor het Havenkwartier, slecht Assen een barrière naar het Oosten. Het oversteken van de Industrieweg en het spoor is de laatste schakel in het verbinden van de stad Assen met het mooiste buitengebied; nationaal park Drentsche Aa. Het oude spoorlijntje naar Stadskanaal, is een lange afstandsfiets -en voetpad dat door het groene buitengebied snijdt. Een brug voor langzaam verkeer over het spoor verbindt het Havenkwartier met het oude spoorpad. Ook komen door deze brug de voorzieningen in het naastgelegen Assen Oost binnen bereik van het Havenkwartier te liggen. Het verbeteren van de verbindingen met de binnenstad via de Havenkade, de Phillipsweg en de Storkweg zorgt er voor dat de bewoners van het Havenkwartier echt op loopafstand van het centrum wonen. Zo probeert Urhahn met de ontwikkeling van het Havenkwartier ook buiten het plangebied een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de stad zelf.

Programmatische flexibiliteit en organische gebiedsontwikkeling
De ontwikkeling van het Havenkwartier zal, vooral door het verdeeld eigendom van de grond, een relatief lange periode in beslag nemen. Flexibiliteit om in de tijd bij te kunnen sturen bijvoorbeeld vanwege een veranderende marktvraag is daarom een vereiste. Urhahn past ook een organische ontwikkelingsstrategie toe. Daarin kan de ene projectontwikkeling onafhankelijk van de andere gerealiseerd worden. Plannen zijn écht duurzaam als ze kunnen inspelen op voortdurende veranderingen en innovaties.

Steun van het Rijk Woningbouwimpuls WBI
Het binnenstedelijk woningbouwplan Havenkwartier is integraal onderdeel van de ontwikkelvisie Assen Centraal. In deze visie voor de gehele noordelijke Binnenstad is in totaal ruimte voor 1300 nieuwe woningen. Daarvan zijn er ca 650 woningen in het Havenkwartier voorzien. Het project Assen Centraal is ingediend voor de derde tranche Woningbouwimpuls.

-Bijlage Urhahn en REV Assen. (Nieuws/heden)

Ruimtelijk-economische visie (REV) voor het werken in de stad Assen
Voor ontspannen werken in de stad Assen trekt Urhahn op met Bureau BUITEN.
Bureau BUITEN en Urhahn werken samen aan de Ruimtelijk Economische Visie voor Assen.
Bureau BUITEN brengt de economische kennis in, Urhahn stedenbouw & strategie zorgt voor de stedenbouwkundige expertise.

Ontspannen stedelijkheid maakt ontspannen werken
De gemeente opgestelde Omgevingsvisie 'Assen nog mooier' zet in op versterking van de voor Assen kenmerkende Ontspannen stedelijkheid. Daarbij zijn drie richtinggevende principes geformuleerd: Groene stad van het Noorden, Dynamische stad en Verbonden stad. Ook ligt er een ruimtelijke en een economische strategie.

Assen heeft nu behoefte aan een ruimtelijk-economische visie (REV). Die helpt het werken in de stad in het algemeen, en de werklocaties in het bijzonder. Ontspannen Werken is het motto voor dit project.

Extra links:
Hier is Hedwig de Boer en Maarten Lankester aan het woord:
www.assen.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/dea7640d-0724-4f7d-a1ec-c04baf1e89ce

Of de samenvatting:
www.rtvdrenthe.nl/nieuws/15018419/assen-wil-in-2025-eerste-huizen-bouwen-in-havenkwartier

Of terugblikken op onze eigen site:
defkaresearch.com/havenkwartier/

Vanwege communicatie en participatie: de noodzaak van een architectuurcentrum. Op 20 januari 2021:
https://cerclemeudon.wordpress.com/2021/01/20/stadsarchitectuurcentrale/

En recent ateliers, 4 okt. 2022: 'Joram Kraaijeveld, bestuurslid bij Platform BK, schrijft een pleidooi voor een hernieuwd begrip van kunstenaarsateliers als maatschappelijk vastgoed en daarbij passende vormen van eigendom en beheer.'
https://www.platformbk.nl/van-wie-zijn-de-ateliers/

DeFKa
Research
defkaresearch.com

Nawoord redactie

We hebben voor ons onderzoek dankbaar gebruik gemaakt van het archief van het Architectuur Podium Assen CM, de verslagen van Margriet Benak namens RtVDrenthe, de eigen vergaderstukken van de Gemeente Assen en de opdrachtinformatie van bureau Urhahn. Daarnaast hebben we de homepages van betrokken adviseurs en architectenbureaus geraadpleegd en gesprekken gevoerd met ervaringsdeskundigen en kunstenaars die werkzaam zijn of waren in het Havengebied.
We danken met name onze huidige buren voor hun medewerking en speciaal Jan de Morée en Bernard Ekker van de TechHub voor de fantastische faciliteiten, Ralph Roozendaal, Mirthe de Roo en Karen Berrelkamp van de Gemeente Assen voor hun medewerking, Bart van Leeuwen voor zijn niet aflatende interesse, de RUG studenten, de Jade Hogeschool docenten en deelnemers en alle andere participanten die door hun aanwezigheid blijk hebben gegeven van het belang van de transformatie in het Havenkwartier.

Wat betreft de geciteerde poëzie van Johan Fabricius: dit is gekozen vanwege zijn relatie met de regio, maar vooral ook vanwege het schitterend ritme en de ‘vloeibare’ thematiek. Deze laat zich karakteriseren als de vertwijfeling van de hoofdpersoon in de keuze tussen huis en haard en de woeste aanlokkelijkheid van de toekomst op zee. In een van de citaten is in de laatste zin Frisco Bay vervangen door Assen Stad.
Johan’s vader is de bekende literator Jan Fabricius geboortig te Assen. Johan zelf werd geboren in Bandoeng. Rond 1918 volgde hij een opleiding aan de kunstacademies DenHaag en Amsterdam, werkte later als schrijver-journalist om de laatste 15 jaar van zijn leven voornamelijk in Glimmen te slijten. Hij overleed aldaar in 1981.

Colofon

Redactie
Gert Wijlage, Adrie Krijgsman
Opmaak/Layout
Ingeborg Entrop

Met dank aan Gemeente Assen en Provincie Drenthe

DeFKa Research, 2022
Defkaresearch.com

Copy/Beeldrecht : DeFKa, kunstenaars en architecten